

Vrije Universiteit Brussel

De werving en selectie van gastgezinnen bij AFS Interculturele programma's vzw: wat brengt gezinnen ertoe om gastgezin te worden?

Eindwerk in de Agogische wetenschappen, Sociale agogiek
Student: Els Buelens
Promotor: Prof. Dr. T. Van Loon
Opdrachtgever: AFS Interculturele programma's vzw
Academiejaar 2004-2005

WETENSCHAPSwinkel

Brussel

SAMENVATTING

AFS Interculturele Programma's vzw, de onafhankelijke Vlaamse afdeling van een wereldwijde interculturele uitwisselingsorganisatie, ondervindt steeds meer problemen om tijdig voldoende gastgezinnen te vinden voor alle buitenlandse jongeren die naar Vlaanderen komen in het kader van een uitwisselingsprogramma.

In dit onderzoek wordt aan de hand van een kwalitatieve bevraging van gastgezinnen en niet-gastgezinnen een beeld geschetst van het proces dat zij doorlopen vanaf de kennismaking met de organisatie tot de keuze om al dan niet gastgezin te worden. Zo blijken gastgezinnen vooral via vrienden of kennissen in contact te komen met de organisatie. Eens ze het concept van 'gastgezin zijn' kennen, blijken niet-gastgezinnen deze mogelijkheid slechts zelden te overwegen. Hun keuze om het niet te doen, is niet beredeneerd en zelfs amper 'genomen'. Maar ook gastgezinnen maken een spontane, gevoelsmatige keuze, ook al denken zij daar wel eerst over na. De beredenering van de kosten en baten van 'gastgezin zijn' gebeurt bij beide onderzoeksgroepen voornamelijk na de beslissing om al dan niet gastgezin te worden. De inzichten in dit proces en in het profiel van gastgezinnen en niet-gastgezinnen kunnen de organisatie helpen in de toekomst beter in te spelen op de problemen waarmee ze zich m.b.t. de gastgezinrekrutering geconfronteerd ziet.

VOORWOORD

November 1995. Ik ben 13 jaar en in blijde verwachting van een grote zus. Een echte puber die de paden voor mij effent... Ik sta te popelen!

Juli 2005. Tien jaar en nog drie andere AFS'ers later slaan we de deur van ons huis achter ons dicht. Alaska en mijn 'grote' zus lonken. Mijn 'kleine' broer zwaait ons na vanuit de auto tijdens zijn laatste seconden in onze oer-Belgische straat. Dit is het kruispunt van alle emoties waartoe 'gastgezin zijn' een mens kan brengen. Vandaag nemen we allemaal het vliegtuig: Brussel – Juneau, Brussel – Assuncion. Van de ene thuis naar de andere. Mijn nog onafgewerkte thesis voor AFS dichtbij in de handbagage.

Vandaag ligt ons bezoek in Alaska al weer even achter de rug en ook mijn broer begint met veel geduld zijn plaatsje thuis weer te vinden. Mijn thesis is afgewerkt.

Zonder de ervaringen met mijn gastzussen en –broer en mijn eigen gastfamilies in Ghana en Kameroen, zou deze thesis er misschien helemaal anders hebben uitgezien. Wetenschap is objectief, maar geen enkele wetenschapper kan zich uit zijn leven en werkelijkheid halen. Ik hoop dan ook dat dit resultaat getuigt van een gezonde combinatie van de kritische blik van de agoog, de openheid van een AFS'er, de nuchterheid van de wetenschapper, het engagement van de mens en de warme herinneringen van de gastzus.

Een welgemeend dankjewel ook aan iedereen die er gisteren, vandaag en veel langer geleden mee heeft voor gezorgd dat deze thesis kon worden geschreven:

Prof. Dr. T. Van Loon, Ina Bal, Lennart D'Hulst, Nina Hollenberg, Elsk Vanden Eede, staf en vrijwilligers van AFS Interculturele Programma's vzw, Stefanie Goovaerts, alle zend- en gastgezinnen die ik heb bevraagd, de gastgezinnen van het jaar 2004-2005, Prof. Dr. D. Verté, Anthony Vanoverschelde, Jan Van Gils, Filip, Nele, Greet, An, Marc, mama en papa, Shelli, Saori, Rebecca, Hugo, osofo Charles, madam Beatrice, Owusu, Julie, Obaa Yaa, Akosua, Adwubi, Charles Jr., Godfred, Geraldine, Derrick, Adonis, Fabrice, Basile, Sarah, Christelle, enzovoort, enzovoort, enzovoort...

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	p. 2
Voorwoord	p. 3
Inhoudsopgave	p. 4
1. Inleiding	p. 6
1.1. Probleemstelling	p. 6
1.2. Literatuuronderzoek	p. 7
1.2.1. Inleiding	p. 7
1.2.2. Profiel van de vrijwilligers	p. 7
1.2.3. Motieven voor vrijwilligerswerk	p. 8
1.2.4. Drempels voor vrijwilligerswerk	p. 9
1.2.5. Hoe beslissen mensen?	p. 9
1.2.6. Vrijwilligersmanagement	p. 11
1.2.6.1. Algemeen	p. 11
1.2.6.2. Rekruteren van vrijwilligers	p. 12
1.2.6.3. Selecteren van vrijwilligers	p. 13
1.3. Vraagstelling	p. 13
2. Methode	p. 14
2.1. Onderzoeksprobleem en voorlopige probleemstelling	p. 14
2.2. Verzamelen van informatie	p. 14
2.3. Onderzoekseenheden	p. 14
2.4. Dataverzamelmethode	p. 16
2.5. Registratie van de gegevens	p. 16
2.6. Analyse van de gegevens	p. 17
2.7. Definitieve probleemstelling en rapportage	p. 17

3. Onderzoekresultaten	p. 18
3.1. Kennismaking met het gastgezinprogramma	p. 18
3.2. Troeven van gastgezin zijn	p. 19
3.3. Motieven om gastgezin te worden	p. 22
3.4. Potentiële problemen van gastgezin zijn	p. 23
3.5. Drempels om gastgezin te worden	p. 25
3.6. De beslissing om al dan niet gastgezin te worden	p. 26
3.7. Profiel van de gezinnen	p. 28
3.7.1. Profiel van de gastgezinnen	p. 28
3.7.1.1. Socio-demografische kenmerken	p. 28
3.7.1.2. Interesses	p. 29
3.7.1.3. Waarden- en normensysteem	p. 30
3.7.1.4. Ervaring als gastgezin	p. 32
3.7.1.5. Beeld over AFS	p. 32
3.7.1.6. Engagement ten aanzien van AFS	p. 33
3.7.2. Profiel van de zendgezinnen	p. 33
3.7.2.1. Socio-demografische kenmerken	p. 33
3.7.2.2. Interesses	p. 33
3.7.2.3. Waarden- en normensysteem	p. 34
3.7.2.4. Ervaring als gastgezin	p. 35
3.7.2.5. Beeld over AFS	p. 35
3.7.2.6. Engagement ten aanzien van AFS	p. 35
4. Discussie	p. 36
5. Conclusie	p. 44
Bronvermeldingen	p. 45

1. INLEIDING

1.1. PROBLEEMSTELLING

Opdrachtgever voor dit onderzoek is AFS Interculturele Programma's vzw, het onafhankelijk Vlaams kantoor van de internationale niet-gouvernementele non-profit organisatie AFS Intercultural Programs Inc.

Van een vrijwillige ambulancedienst tijdens WO I en II groeide AFS Intercultural Programs Inc. uit tot organisator van interculturele uitwisselingen tussen ongeveer 80 bestemmingen wereldwijd. Het Vlaamse kantoor, hierna kortweg AFS genoemd, werd opgericht in 1978 en biedt momenteel 4 programma's aan. Het projectprogramma en zomerprogramma bieden de kans om respectievelijk enkele maanden of weken vrijwilligerswerk te doen in een ander land. Met het schoolprogramma lopen jongeren een jaar lang school in het buitenland. Via het gastgezinprogramma tenslotte vangen gezinnen de deelnemers van de andere programma's op tijdens hun verblijf (*Beleidsnota*, 2002).

Voor AFS Intercultural Programs Inc. zijn deze interculturele uitwisselingen een middel om tot een meer verdraagzame en vredevolle wereld te komen (*Beleidsnota*, 2002).

AFS is een vrijwilligersorganisatie in hart en nieren.

Op lokaal niveau is de organisatie onderverdeeld in 17 comités waar een 800-tal vrijwilligers de basiswerking van de organisatie dragen. Zij zorgen voor de voorbereiding en begeleiding van de deelnemers en hun omgeving, ze maken promotie voor de organisatie en haar programma's,... Op nationaal niveau nemen vrijwilligers de ondersteuning en vorming van lokale vrijwilligers op zich, nemen ze de beslissingen aangaande de organisatie,...

(*Beleidsnota*, 2002)

Het AFS kantoor in Mechelen neemt in de organisatie een tweedelijnsfunctie op zich t.a.v. de deelnemers en een ondersteunende rol t.a.v. de vrijwilligers. (*Beleidsnota*, 2002)

Een organisatie met een geschiedenis en traditie als die van AFS staat voortdurend voor nieuwe uitdagingen als gevolg van interne en externe veranderingen. Voor AFS wordt het vandaag de dag o.a. steeds moeilijker om gezinnen te vinden die hun huis willen openstellen voor een buitenlandse jongere (Nina Hollenberg, 2004).

In april 2004 ging de organisatie intern reeds op zoek naar mogelijke redenen hiervoor. In een bevraging van de gastgezinrekruteerders van de lokale comités kwamen een aantal algemene

tendensen naar boven, o.a. het toenemend belang van privacy voor veel gezinnen, de inspraak van kinderen in familiebeslissingen, de “kwaliteit” van de gaststudenten, de beperkte naambekendheid van AFS, enz. (*Overzicht*, 2004).

De zeer prangende vragen voor AFS zijn dan ook: “Welke gezinnen worden gastgezin?”, “Hoe komen ze daartoe?” en “Waarom willen ze de uitdaging aangaan?”.

1.2. LITERATUURONDERZOEK

1.2.1. Inleiding

Er werd reeds gesteld dat het voor AFS steeds moeilijker wordt om tijdig voldoende gastgezinnen te vinden om de buitenlandse jongeren in Vlaanderen op te vangen (Hollenberg, 2004).

Op het eerste zicht lijkt het engagement dat AFS van haar gastgezinnen verwacht niet (meer) te passen binnen wat mensen in deze samenleving aan tijd en energie te bieden hebben of willen besteden. Van gastgezinnen wordt gevraagd dat zij vrijwillig en onbezoldigd een zeer belangrijke taak opnemen binnen de organisatie, zowel naar de gaststudent als naar de bredere samenleving toe. Gastgezin zijn is dus duidelijk een vorm van vrijwilligerswerk (Breda & Goyvaerts, 1996; Nederland & Portegijs, 1996; Dekker, 1994; Willems, 1993, 1994; van Daal, 1994; Rommel, Opdebeeck & Lammertyn, 1997; Alles, 1998; Keesom, Govaart, van Daal & Münz, 2001; D’hondt & Van Buggenhout, 1999; Knops, 2001; Heinsius, 1998; Meijs, 1997). Heel wat vormen van vrijwilligerswerk hebben vandaag de dag echter te lijden onder een terugval van het aantal vrijwilligers.

Het huidige probleem van AFS past dan ook in het bredere kader van de problemen van de vrijwilligerssector.

1.2.2. Profiel van de vrijwilligers

Onderzoek wijst uit dat ¼ tot ½ van de bevolking van Europa en de V.S. tenminste af en toe vrijwilligerswerk doet (Keesom e.a., 2001). In Vlaanderen is dat volgens Elchardus, Hooghe en Smits (1999) 19,7 %. Maar wie zijn deze mensen?

Hoewel onderzoek tegenstrijdige resultaten oplevert, lijken er weinig noemenswaardige verschillen te zijn tussen mannen en vrouwen (Panel Studie Belgische Huishoudens, 1992 in Breda e.a., 1996; Wymer & Samu, 2002; Elchardus e.a., 1999). Wel van groter belang zijn

factoren als leeftijd, opleidingsniveau, leefstijl en levensbeschouwing. Vrijwilligerswerk wordt voornamelijk opgenomen door mensen tussen 30 en 55 jaar (Breda e.a., 1996; Elchardus e.a., 1999). Hoe hoger de scholingsgraad, hoe meer mensen aan vrijwilligerswerk doen (Breda e.a., 1996; van Daal, 1994; Elchardus e.a., 1999; Engelen, 2004).

Samenwonenden engageren zich vaker dan alleenstaanden (Breda e.a., 1996), evenals werkenden (Breda e.a., 1996) en de rijkere klasse (Gomez & Gunderson, 2003). Ook het belang van altruïsme in de opvoeding zou een rol spelen (Clary & Miller, 1986 in Willems, 1993).

Jongeren en ouderen, laaggeschoolden, alleenstaanden, werklozen en armen blijken moeilijk bereikbare doelgroepen te zijn.

1.2.3. Motieven voor vrijwilligerswerk

Er zijn tal van redenen waarom sommige mensen wel en andere niet voor vrijwilligerswerk kiezen. Hoe meer vrijwilligersorganisaties te kampen hebben met concurrentie van andere vormen van tijdsbesteding, hoe belangrijker het wordt een goed inzicht te hebben in de motieven van mensen om vrijwilligerswerk te doen (Hibbert, Piacentini & Al Dajani, 2001). Globaal kunnen er 3 soorten motieven worden onderscheiden (Breda e.a., 1996). Mensen doen vrijwilligerswerk omwille van de persoonlijke voordelen, zoals het gebruik van hun talen (Nederland e.a., 1996; Willems, 1993; Heinsius, 1998; Gaskin & Davis Smith, 1995), hun zelfontplooiing (Breda e.a., 1996; Nederland e.a., 1996; Wehkamp, 1993; Willems, 1993), de voldoening die het hen biedt (Wehkamp, 1993; Heinsius, 1998),... Ook sociale motieven spelen een rol, bv. het leggen van contacten (Breda e.a., 1996; Callow, 2004; Nederland e.a., 1996; van Daal, 1994; Willems, 1993; Keesom e.a., 2001; Hibbert e.a., 2001; Heinsius, 1998; Vananderoye & De Wilde, 2001a; Gaskin e.a., 1995) of het krijgen van erkenning en waardering (Breda e.a., 1996; Wehkamp, 1993; Willems, 1993; Heinsius, 1998; Vananderoye & De Wilde, 2001a; Gaskin e.a., 1995). Tenslotte verrichten mensen ook vrijwilligerswerk vanuit bepaalde ideële motieven, bv. het opnemen van een maatschappelijke verantwoordelijkheid (Nederland e.a., 1996), het volgen van bepaalde waarden en overtuigingen (Breda e.a., 1996; Wymer e.a., 2002),... De individuele motivatie van een vrijwilliger is een unieke combinatie van al deze soorten motieven.

Europees onderzoek wijst uit dat Belgische vrijwilligers voornamelijk aanhalen dat vrijwilligerswerk voor hen een manier is om actief en gezond te blijven en dat het hen sociale erkenning en waardering oplevert (Gaskin e.a., 1995).

1.2.4. Drempels voor vrijwilligerswerk

Net zoals er tal van redenen zijn om aan vrijwilligerswerk te doen, kunnen mensen ook heel wat redenen aanhalen om geen vrijwilligerswerk te doen.

Voor veel mensen staan factoren als een gebrek aan tijd, ziekte, een handicap of een negatief beeld over de organisatie in de weg (Vananderoye & De Wilde, 2001a; Gaskin e.a., 1995).

Tijdsgebrek wordt in België en in de rest van Europa het vaakst als reden aangehaald om geen vrijwilligerswerk te verrichten (Gaskin e.a., 1995). Opvallend is dat mensen in België aanzienlijk meer dan in de rest van Europa aanhalen dat ze niet in vrijwilligerswerk geloven, er nog nooit over nagedacht hebben of gewoon geen enkele specifieke reden kunnen bedenken waarom ze het niet doen (Gaskin e.a., 1995).

Het is een belangrijke taak voor vrijwilligersorganisaties om te zoeken naar manieren om deze drempels te overwinnen en zo hun vrijwilligers aantallen op peil te houden.

1.2.5. Hoe beslissen mensen?

Voor organisaties is het echter niet alleen belangrijk te weten welke motieven en drempels er spelen m.b.t. vrijwilligerswerk, maar ook hoe deze de beslissing om al dan niet vrijwilligerswerk te doen uiteindelijk beïnvloeden.

In het hedendaagse denken overheerst vaak een anti-rationalistische tendens (Cuypers, 1995), maar toch wijst onderzoek uit dat vrijwilligers – of potentiële vrijwilligers – de kosten en baten van een eventueel vrijwilligerswerk grondig afwegen (Breda e.a., 1996; Callow, 2004; Cappellari & Turati, 2004). In een steeds meer geïndividualiseerde samenleving kiezen mensen veel bewuster hoe ze hun schaarse en kostbare tijd willen invullen, en dus ook of vrijwilligerswerk daar wel of niet in past (Hustinx, 1998). Maar het is opmerkelijk dat mensen op de vraag waarom ze nu juist vrijwilligerswerk zijn gaan doen, zelden antwoorden een persoonlijke, goed gefundeerde en bewuste keuze te hebben gemaakt, maar vooral daarvoor gevraagd zijn door anderen (Keesom e.a., 2001; Hibbert e.a., 2001; Wisner, Stringfellow, Youngdahl & Parker, 2005; Cappellari e.a., 2004; Gaskin e.a., 1995; Vananderoye & De Wilde, 2001b). In België is het verschil iets minder frappant (respectievelijk 49 % en 40 %), maar in de rest van Europa stellen mensen des te meer dat ze in de eerste plaats gevraagd zijn om vrijwilligerswerk te doen en halen ze pas als tweede reden aan dat ze zich zelf als vrijwilliger hebben aangeboden. Omgekeerd zien we ook dat in België 13 % van de bevraagden stelt dat ze geen vrijwilligerswerk doen omdat ze er nooit voor gevraagd zijn

(Gaskin e.a., 1995). Volgens Freeman (1997 in Cappellari e.a., 2004) zijn daar twee belangrijke verklaringen voor te vinden. Mensen worden voornamelijk gevraagd om vrijwilligerswerk te doen door mensen waarmee ze een persoonlijke relatie hebben, waardoor er meer dan bij andere vormen van promotie voor vrijwilligerswerk sprake is van een impliciete sociale druk. Mensen moeten, om echt overtuigd te worden, echter ook tijd, geld en energie willen besteden aan de taak en moeten dus zelf ook enige waarde zien in het werk. Al wint de tendens om weloverwogen beslissingen te nemen steeds meer aan belang, toch lijkt de persoonlijke aanspreking door een bekende een cruciale stap te zijn in het overhalen van mensen om vrijwilligerswerk te doen.

Bij de gastgezinrekrutering van AFS gaat de complexiteit van de beslissing echter nog verder. Hier is het geen individu dat een keuze moet maken, maar een heel gezin.

Kenmerkend voor groepsbeslissingen is dat niet alleen het eindresultaat van belang is, maar ook, en des te meer, het proces dat daartoe heeft geleid (Scanzoni & Szinovacz, 1980). Heel wat factoren hebben daarbij een belangrijke invloed. Zo worden beslissingen o.a. vormgegeven door de geprefereerde rollenpatronen, derden, vroegere besluitvorming in het gezin (Scanzoni e.a., 1980), de omgeving (Paolucci, Hall & Axinn, 1977), individuele kenmerken van de gezinsleden (Ekström, 1995), enz. Besluitvormingsprocessen in groepen zijn veel complexer dan bij individuen, gezien het groot aantal elementen waarmee men rekening dient te houden.

Volgens Bustrillos (1963, in Paolucci e.a., 1977) zijn er 3 manieren te onderscheiden waarop besluitvormingsprocessen kunnen verlopen. Bij een eerste manier worden de onderscheiden opties subjectief gerangschikt en wordt het beste alternatief gekozen. Een tweede mogelijkheid is dat de opties die niet haalbaar zijn binnen de onmiddellijke omgeving geëlimineerd worden en uiteindelijk wordt gekozen voor de haalbare mogelijkheid die overblijft. Bij de derde manier wordt er onmiddellijk, zonder rangschikking of eliminatie, gekozen voor één optie. De beslissing wordt in dit geval pas beredeneerd wanneer ze reeds gemaakt is. Bustrillos concentreerde zich hier voornamelijk op expliciet genomen beslissingen.

In gezinnen worden heel wat beslissingen echter helemaal niet zo openlijk bediscussieerd. Soms wordt iets gewoon gedaan omdat iedereen het zo doet, uit gewoonte, omdat het nooit in mensen opkwam dat het ook anders kon, omdat mensen denken dat de ander het wel liefst zo zal hebben of omdat er een taboe rust op het onderwerp (Scanzoni e.a., 1980). Een inzicht verwerven in deze impliciete vormen van besluitvorming is een moeilijke opgave.

Een extra factor in gezinnen is de aanwezigheid van kinderen. Kinderen, zowel jonge kinderen als adolescenten, hebben een invloed op de keuzes die het gezin maakt (Scanzoni e.a., 1980; Elström, 1995). Door hun aanwezigheid wordt coalitievorming binnen het gezin mogelijk en de eventueel verschillende regels die gelden voor kinderen en ouders kunnen het besluitvormingsproces een extra dimensie geven (Scanzoni e.a., 1980). Algemeen kan worden gesteld dat meer egalitair ingestelde ouders eerder geneigd zijn hun kinderen inspraak te geven in de gezinsbeslissingen (Scanzoni e.a., 1980).

Beslissingen binnen een gezin zijn afhankelijk van zoveel factoren, dat er een waaier aan uitkomsten mogelijk wordt en het uiteindelijke resultaat soms moeilijk te voorspellen is.

1.2.6. Vrijwilligersmanagement

1.2.6.1. Algemeen

Al deze eerder genoemde aspecten bewijzen dat werken met vrijwilligers van een organisatie een vorm van doelgerichte en gestructureerde actie vraagt. De ideeën van het vrijwilligersmanagement zijn hiertoe een handig instrument.

Heinsius (1998) stelde een stappenplan op voor een efficiënt vrijwilligersmanagement. Organisaties moeten zich volgens hem eerst richten op vrijwilligerswerk en een visie op de plaats van vrijwilligerswerk in de samenleving en in hun organisatie ontwikkelen. In de tweede plaats moeten ze de organisatie zo inrichten dat het vrijwilligerswerk mogelijk wordt: het moet ingepast worden in de organisatiestructuur, doelstellingen moeten worden geformuleerd en de taken van de vrijwilligers duidelijk omschreven. Pas dan kunnen organisaties overgaan tot de echte uitvoering van het vrijwilligerswerk en kunnen vrijwilligers worden gerekruteerd en geselecteerd. Belangrijk is dan ook dat de organisatie haar vrijwilligers begeleidt en de juiste voorwaarden schept voor een goed verloop, zoals het afsluiten van een verzekering, het voorzien in een onkostenvergoeding, enz.

Dit onderzoek focust in de eerste plaats op de werving en selectie van vrijwilligers. Hoewel alle stappen in het vrijwilligersmanagement van even cruciaal belang zijn, wordt er verder alleen hieraan aandacht besteed.

1.2.6.2. Rekruteren van vrijwilligers

Om de beste resultaten te boeken voor de organisatie gebeurt de werving van vrijwilligers bij voorkeur op basis van een vooraf opgesteld plan.

Daarbij is het belangrijk aandacht te besteden aan verschillende factoren, m.n. het doel van de wervingsactie, de doelgroep die je wil bereiken, de boodschap die je tracht over te brengen, de kanalen die je hiervoor het best benut en hoe je dat alles praktisch zal organiseren (Heinsius, 1998; Vananderoye e.a., 2001b). Andere auteurs vullen hierbij nog aan dat allereerst het imago van de organisatie moet worden onderzocht en eventueel bijgesteld en dat na afloop de hele wervingsactie moet worden geëvalueerd (Vananderoye e.a., 2001b).

Het doorlopen van deze wervingscirkel (Heinsius, 1998) dient voor organisaties steeds op lange termijn te worden bekeken (Verbaan, 1991). Het is een nooit eindigende taak.

Gastgezinnen worden bij AFS op 2 manieren gerekruteerd.

Op nationaal niveau voorziet de organisatie in gestandaardiseerd promotiemateriaal dat vooral op beurzen, festivals en andere evenementen wordt verspreid. Hierbij wordt het gastgezinprogramma parallel met de andere programma's gepromoot en dit het hele jaar door (D'Hulst, 2005). Het voordeel van een dergelijke promotie is dat de organisatie mensen kan informeren en tegelijk haar naam en imago kan overbrengen naar een relatief breed publiek. Nadeel is dat mensen op deze manier zelden echt overtuigd worden om iets te doen (Vananderoye e.a., 2001b).

Op lokaal niveau hangt de gastgezinrekrutering sterk af van de inzet van de lokale vrijwilligers. Zij benutten voornamelijk hun eigen sociale netwerken om mensen ervan te overtuigen gastgezin te worden. Hier en daar is er aandacht van de lokale pers of worden gerichte advertenties geplaatst in streekmedia (D'Hulst, 2005). Deze persoonlijke aanpak speelt veel meer in op de vaststelling dat mensen het meest geneigd zijn een engagement op te nemen wanneer ze hiervoor persoonlijk worden aangesproken (Keesom e.a., 2001; Hibbert e.a., 2001; Wisner e.a., 2005; Cappellari e.a., 2004; Gaskin e.a., 1995; Vananderoye e.a., 2001b). Nadeel is echter dat de kring van mensen waarin je werft erg beperkt blijft en het enorm veel tijd en energie vraagt van de lokale vrijwilligers (Vananderoye e.a., 2001b). De ervaring van AFS leert nochtans dat het persoonlijk aanspreken van mensen, ondanks de beperkingen van deze aanpak, de meeste mensen over de streep trekt (Bal, 2005).

1.2.6.3. Selecteren van vrijwilligers

Nadat kandidaat-vrijwilligers zijn bereikt en zich hebben aangeboden is het de taak van de organisatie om uit te maken of ze ook van hun diensten wensen gebruik te maken. Maar vrijwilligers selecteren is geen gemakkelijke opdracht.

De meeste organisaties, zo ook AFS (D'Hulst, 2005), hebben vrijwilligers tekort en kunnen zich de luxe van een selectie meestal niet veroorloven (Vananderoye & De Wilde, 2001c). Daarenboven wordt vaak aangehaald dat vrijwilligers zich onbezoldigd beschikbaar stellen. Zo'n aanbod mag niet zomaar afgewezen worden (Vananderoye e.a., 2001c).

Maar de foute man op de foute plaats wekt alleen maar frustraties op (Verbaan, 1991; Heinsius, 1998). Vrijwilligers moeten passen binnen de organisatiecultuur en dus weten wat van hen verwacht wordt (van Muijen & Koopman, 2000). Ze moeten gemotiveerd zijn voor de taak (Rommel e.a., 1997) en over de nodige vaardigheden en kennis beschikken (Heinsius, 1998). Ze moeten zich goed voelen in hun engagement en de begunstigden, bij AFS de gaststudenten, hebben ook recht op een kwaliteitsvolle ervaring (Vananderoye e.a., 2001c). Zelfs wanneer AFS geen expliciete selectie van haar kandidaat-gastgezinnen doorvoert, zal de realiteit van het engagement en de organisatie dit zelf doen (Vananderoye, 2001c). Gebeurt dit vooraf, dan worden AFS en alle betrokkenen veel leed bespaard.

Een selectie vindt dus sowieso plaats, of het nu automatisch of door de organisatie zelf gebeurt.

1.3. VRAAGSTELLING

AFS staat voor het probleem dat gastgezinnen in Vlaanderen steeds moeilijker gevonden worden (Hollenberg, 2004). De context van vrijwilligerswerk en vrijwilligersmanagement plaatst dit in een breder kader.

Om een beter zicht te krijgen op het waarom van dit probleem, wordt in dit onderzoek een antwoord gezocht op een aantal vragen: Hoe maken gezinnen kennis met AFS? Welke motieven hebben ze om gastgezin te worden? Welke drempels ervaren ze daartoe? Hoe verloopt het besluitvormingsproces in gezinnen met betrekking tot het al dan niet gastgezin worden bij AFS? Wie kiest er uiteindelijk voor om gastgezin te worden?

Centrale vraagstelling is uiteindelijk hoe gezinnen tot de beslissing komen om wel of niet gastgezin te worden bij AFS.

2. METHODE

Tot nu verrichtte AFS geen onderzoek naar waarom mensen al dan niet gastgezin worden. Dit onderzoek was dan ook explorierend van aard en werd in hoofdzaak opgebouwd volgens de handleiding bij kwalitatief onderzoek van Baarda, de Goede en Teunissen (2001). De antwoorden die werden gevonden zijn geen veralgemeenbare conclusies, maar veeleer werkhypotheses.

2.1. ONDERZOEKSPROBLEEM EN VOORLOPIGE PROBLEEMSTELLING

Het onderzoeksprobleem werd geformuleerd door AFS en de Wetenschapswinkel. AFS stelde vast dat het elk jaar moeilijker wordt om gastgezinnen te vinden. Om hier beter op te kunnen inspelen, vroeg de organisatie zich af wie potentiële gastgezinnen zijn en welke motivatie ze hebben om gastgezin te worden (Wetenschapswinkel, s.d.). Algemeen werd het gevraagde onderzoek benoemd als een studie naar de troeven en drempels van gastgezinnen in Vlaanderen (Wetenschapswinkel, s.d.).

2.2. VERZAMELEN VAN INFORMATIE

Ter verkenning van de onderzoekscontext werd allereerst gezocht naar relevante literatuur. Via artikels, rapporten en boeken met betrekking tot vrijwilligerswerk, gezinnen en eventuele aanverwante thema's en d.m.v. gesprekken met medewerkers van AFS, werkdocumenten, handleidingen en het beleidsplan van de organisatie werd inzicht verkregen in het onderwerp. In de zoektocht naar literatuur werd gebruik gemaakt van de online catalogi van de wetenschappelijke bibliotheken van Brussel en Leuven. Al deze informatie werd overzichtelijk samengevat en vormde de basis voor de verdere invalshoeken van het onderzoek.

2.3. ONDERZOEKSEENHEDEN

In samenspraak met AFS, Prof. Dr. T. Van Loon en Prof. Dr. D. Verté werd de onderzoekspopulatie bepaald, die uit 2 groepen onderzoekseenheden zou bestaan. De keuze voor twee groepen werd vooral bepaald door de mogelijkheid tot het vergelijken van de resultaten tussen gastgezinnen en niet-gastgezinnen.

Een eerste groep werd gevormd door kandidaat-gastgezinnen, hierna kortweg gastgezinnen genoemd, die vanaf augustus 2005 graag een AFS-student wilden opvangen. Deze gezinnen zouden allemaal voor de eerste keer gastgezin zijn voor AFS. Bedoeling was om bij deze groep de initiële motieven om gastgezin te worden te leren kennen.

Een tweede groep bestond uit zendgezinnen waarvan in de loop van de zomer van 2005 een kind met AFS naar het buitenland zou vertrekken. Zij mochten nog nooit gastgezin zijn geweest en dit ook tijdens het werkjaar 2005-2006 niet doen. AFS informeert bij de zendgezinnen steeds of zij interesse hebben om gastgezin te worden. De zendgezinnen die in aanmerking zouden komen voor dit onderzoek, hebben hierop dus negatief geantwoord. Bedoeling was om bij deze groep de redenen te ontdekken waarom gezinnen geen gastgezin willen zijn.

Er werd vastgelegd dat van elke groep 8 mensen zouden worden bevroegd.

Op basis van de bestanden van AFS werd vervolgens een selectie gemaakt van de te interviewen gezinnen.

Voor de gastgezinnen was geen echte steekproeftrekking noodzakelijk. AFS had op dat moment een lijst van slechts 11 gezinnen die zich voor de eerste keer hadden aangediend als kandidaat-gastgezinnen. Bij het contacteren bleek 1 gezin zich door onverwachte omstandigheden terug te trekken, 1 gezin bleek hun deelname nog niet definitief te hebben beslist en 1 gezin was toch al eerder gastgezin voor AFS. De overblijvende 8 gezinnen voldeden aan de voorwaarden en waren allen bereid om mee te werken. Eén van de geselecteerde gezinnen zal pas in 2006-2007 gastgezin zijn, maar aangezien zij dit al met zekerheid wisten, was dit geen belemmering voor het onderzoek.

De zendgezinnen werden uit de lijst van Vlaamse zendgezinnen geselecteerd op basis van bereikbaarheid. Eerst werden de 16 zendgezinnen van het comité Mechelen gecontacteerd. Ter controle werd hen gevraagd of zij ooit bij AFS gevraagd waren om gastgezin te worden. Vijf gezinnen antwoorden hierop negatief en 1 gezin had reeds interesse in het gastgezinprogramma laten blijken, waardoor zij verder niet meer in aanmerking kwamen voor het onderzoek. Twee gezinnen werden niet bereikt. Zeven gezinnen antwoordden positief en waren bereid om mee te werken. Nog 5 gezinnen van het comité Zuid-Antwerpen werden gecontacteerd, tot er één gezin werd bereikt, voldeed aan de voorwaarden en bereid was mee te werken.

Met 8 gastgezinnen en 8 zendgezinnen was de selecte steekproef volledig.

Van elk gezin werd slechts één van de ouders bevestigd.

De reden hiervoor wordt verder toegelicht bij een verantwoording van de dataverzamelmethode (2.4.). De gezinnen maakten zelf de keuze wie van de ouders zou deelnemen aan de bevestiging. Zowel bij de gast- als bij de zendgezinnen werden 1 vader en 7 moeders bevestigd, meestal bij hen thuis. Twee respondenten werden op een andere, rustige locatie geïnterviewd.

In totaal verleenden 16 respondenten hun rechtstreekse medewerking aan dit onderzoek.

2.4. DATAVERZAMELINGSMETHODE

Gezien de explorerende aard van dit onderzoek werd gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode.

Aanvankelijk hoopte AFS op een bevestiging van volledige gezinnen om een totaalbeeld van het beslissingsproces te kunnen krijgen. Het bevestigen van een gans gezin tegelijk werd echter afgeraden door Prof. Dr. D. Verté, vermits hierbij teveel onderhuidse invloeden en processen zouden spelen die moeilijk zijn te doorgronden. Gezien de beperkte beschikbare tijd was het niet haalbaar alle gezinsleden van een gezin afzonderlijk te bevestigen. Er zou immers slechts een klein aantal gezinnen bevestigd kunnen worden. De uiteindelijke beslissing om individuele interviews af te nemen, werd eveneens genomen in samenspraak met AFS, Prof. Dr. T. Van Loon en Prof. Dr. D. Verté.

Voor de interviews werden op basis van de probleemstelling en de literatuur twee kwalitatieve vragenlijsten opgesteld¹, één voor elke onderzoeksgroep. Het Circumplex Model van Olson (2000) gold specifiek als basis voor een aantal vragen naar het profiel van de gastgezinnen. Daarnaast werden ook de gegevens van de gastgezinnen van het werkjaar 2004-2005 bij het onderzoek betrokken. Hiervoor werden de relevante gegevens uit de gastgezindossiers die zij hadden ingevuld verwerkt.

2.5. REGISTRATIE VAN DE GEGEVENS

De informatie uit de interviews werd zorgvuldig geregistreerd. De interviews zelf werden opgenomen op cassette. Deze cassettes werden nadien beluisterd en uitgetypt. Hierbij werd

¹ Zie bijlage 1

ook een beroep gedaan op vrijwillige medewerkers. Om een overzichtelijk beeld te hebben werd verder gewerkt met de geprinte versies.

De gegevens uit de gastgezindossiers werden ingevoerd in het computerprogramma SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Sciences).

2.6. ANALYSE VAN DE GEGEVENS

Op basis van de geprinte versies van de interviews, werd de informatie overzichtelijk bij elkaar gebracht. Aan elk thema dat in de vragenlijst aan bod kwam werd een code toegekend en de uitspraken van de respondenten werden aan de hand daarvan gecodeerd. Alle relevante informatie van de respondenten werd vervolgens per thema bij elkaar gebracht in overzichtelijke tabellen. Deze tabellen werden verder gebruikt bij het zoeken naar verbanden tussen de uitspraken.

Op de gegevens uit de gastgezindossiers – nominaal en ordinaal – werden in SPSS statistische analyses uitgevoerd. Per variabele werd een frequentietabel berekend en indien mogelijk werd ook het gemiddelde bepaald. Wanneer de relatie tussen twee variabelen relevant zou kunnen zijn, werden kruistabellen opgevraagd.

2.7. DEFINITIEVE PROBLEEMSTELLING EN RAPPORTAGE

Voor de uiteindelijke rapportage werd de definitieve probleemstelling vastgelegd.

Teneinde een zicht te krijgen op de toekomst van de gastgezinrekrutering van AFS, werd er naar een antwoord gezocht op de vragen wie gastgezin wordt, waarom ze daarvoor kiezen en hoe daartoe wordt beslist.

Daarbij werden zowel de resultaten van de kwalitatieve bevraging als de gegevens over de gastgezinnen van het werkjaar 2004-2005 gebruikt.

Een verslag van de resultaten van dit onderzoek vindt u hierop volgend.

3. ONDERZOEKSRESULTATEN

Aan de hand van de interviews en de gegevens over de gastgezinnen van het werkjaar 2004-2005 kunnen een aantal vaststellingen worden gedaan in verband met de onderzoeksvragen van dit onderzoek.

3.1. KENNISMAKING MET HET GASTGEZINPROGRAMMA²

Op nationaal niveau voert AFS promotie voor het gastgezinprogramma naast alle andere programma's van de organisatie (D'Hulst, 2005). Deze promotie mist grotendeels zijn effect. Waar 3 respondenten de promotie van AFS als geheel nog voldoende vinden, vindt geen enkele respondent dit voor de promotie voor het gastgezinprogramma. Dertien respondenten vinden dat de organisatie veel te weinig promotie maakt voor het gastgezinprogramma. De bedoeling van de nationale promotie van AFS is dat alle programma's even sterk in het voetlicht worden geplaatst (D'Hulst, 2005), maar 2 respondenten stellen expliciet dat AFS meer nadruk legt op de zendprogramma's dan op het gastgezinprogramma. De promotieaffiches en -kaartjes van AFS zijn ook meer bekend bij zendgezinnen dan bij gastgezinnen. De gastgezinnen kennen wel allemaal de gastgezinfolder van AFS. Noch de promotieaffiches en -kaartjes, noch de gastgezinfolder worden door de respondenten op veel enthousiasme onthaald. De voornaamste kritiek op de affiches is dat ze veel te druk zijn, de belangrijkste informatie niet meteen opvalt en de afbeelding niet echt aantrekt. Bij de gastgezinfolder hebben de respondenten vooral de kritiek dat de folder veel te druk is en niet opvalt of aantrekt. Slechts 5 respondenten vinden de affiches en kaartjes echt geslaagd en evenveel respondenten vinden dit van de folder van het gastgezinprogramma. De respondenten ervaren zowel een tekort aan promotie als een mindere kwaliteit van de bestaande promotie.

De meerderheid van de respondenten wordt door de grootschalige promotie van AFS ook niet echt aangesproken.

Meer dan de helft van de gastgezinnen leerde AFS kennen via vrienden of kennissen die bij de organisatie betrokken waren. Bij de zendgezinnen is dit slechts 1 gezin, maar meer dan de helft van de zendgezinnen leerde AFS dan weer kennen op lokaal niveau via de school. Ook

² Voor een volledige weergave van de gegevens m.b.t. de kennismaking van gezinnen met AFS, zie bijlage 2

voor het werkjaar 2004-2005 gaan dezelfde vaststellingen grotendeels op. De meerderheid van deze gezinnen leerde AFS kennen via iemand die met AFS is weggeweest (55,5 %) en / of via een ander gastgezin (30,3 %).

Vijf respondenten stellen dat grootschalige promotie ook niet echt opvalt, zeker niet als de organisatie niet gekend is of mensen er niet voor openstaan, en sowieso geen mensen kan warm maken of overhalen. Evenveel respondenten zien het persoonlijk aanspreken van mensen nog steeds als de beste vorm van reclame.

Alhoewel 3 respondenten de bredere promotie van AFS wel belangrijk vinden in het bekendmaken van de organisatie, is het vooral de persoonlijke aanpak die, voornamelijk door de gastgezinnen, wordt gezien als het meest overtuigend.

De eerste kennismaking met AFS verliep bij een meerderheid van de respondenten via de ouders.

Dit is het geval bij de helft van de zendgezinnen en bijna alle gastgezinnen. Slechts in 5 gevallen introduceerde één van de kinderen AFS in het gezin en dat was grotendeels het geval bij zendgezinnen.

Het idee om gastgezin te worden blijkt dus hoofdzakelijk via de ouders voet aan wal te krijgen in de gezinnen.

De eerste bewuste kennismaking met AFS hoeft niet noodzakelijk de eerste kennismaking op zich te zijn.

Acht respondenten geven aan dat ze voor hun kennismaking met AFS al het bestaan kenden van het principe van uitwisselingsorganisaties in het algemeen. Vooral bij de gastgezinnen blijkt dit het geval te zijn. Drie respondenten geven zelfs aan dat ze al eerder contact hadden met AFS, maar daar toen nooit bij hebben stilgestaan.

Het hele concept van interculturele uitwisselingen, gastgezinnen en AFS zelf blijkt voor een deel van de respondenten zeker niet nieuw te zijn.

3.2. TROEVEN VAN GASTGEZIN ZIJN³

Op zoek naar de motieven om gastgezin te worden, werd allereerst gepeild naar de troeven van 'gastgezin zijn' die gezinnen ervaren.

³ Voor een volledige weergave van de gegevens m.b.t. de troeven van AFS, zie bijlage 3

De respondenten zien voornamelijk voordelen van ‘gastgezin zijn’ voor de gastgezinnen zelf. De belangrijkste voordelen die daarbij naar boven komen, zijn het leren kennen van een andere cultuur, het verruimen van je wereldbeeld en de verrijking en ervaring die het een gezin biedt. Andere factoren die volgens de respondenten van relatief groot belang zijn, zijn het leren kennen van andere mensen, het stimuleren van waarden als openheid, flexibiliteit of zelfstandigheid en het meer leren delen en rekening houden met elkaar. In iets mindere mate besteden de respondenten ook aandacht aan het beter leren kennen van je eigen land, het bijschaven van je talenkennis, een mogelijk positieve invloed op de onderlinge gezinsverhoudingen en op reis kunnen gaan naar het land van de gaststudent (of andere landen). Verder zijn er nog een hoop voordelen die slechts door één of twee respondenten worden genoemd en dus iets minder representatief zijn. Het gaat dan bv. om zaken als de confrontatie met jezelf, vernieuwende invalshoeken voor gesprekken, een portie exotiek,... Zowel zendgezinnen als gastgezinnen zien heel wat troeven in ‘gastgezin zijn’ voor de gastgezinnen zelf.

Gastgezinnen noemen vaker voordelen voor een gastgezin dan zendgezinnen, waardoor heel wat van de genoemde voordelen sowieso sterker tot uiting komen bij gastgezinnen dan bij zendgezinnen. Enkele verschillen zijn echter wel opmerkelijk.

Het leren kennen van een andere cultuur en het verruimen van je wereldbeeld worden minstens dubbel zo vaak als voordeel aangehaald door gastgezinnen dan door zendgezinnen. Gastgezinnen hechten ook aanzienlijk meer belang aan de rol van ‘gastgezin’ zijn in het leren delen met anderen, het meer rekening houden met elkaar en nog meer voor elkaar leren doen. Zendgezinnen zien dan weer vaker een positieve invloed van het ‘gastgezin zijn’ op de onderlinge verhoudingen in het gezin.

Alleen gastgezinnen zien in het ‘gastgezin zijn’ een kans tot blijvende vriendschapsbanden en een voorbereiding en stimulans voor de eigen kinderen om ooit zelf met AFS naar het buitenland te vertrekken.

Omgekeerd zien alleen zendgezinnen het ‘gastgezin zijn’ als iets dat je aandacht en bewondering oplevert in je omgeving en als een manier om je te confronteren met jezelf.

Hoewel zendgezinnen en gastgezinnen in grote lijnen wel dezelfde voordelen van ‘gastgezin zijn’ voor een gastgezin aanhalen, zijn er dus toch een aantal belangrijke verschillen.

Naast de voordelen voor de gastgezinnen zelf, zien de respondenten in het ‘gastgezin zijn’ ook voordelen voor de omgeving van een gezin.

Belangrijkste aspect daarbij is het leren kennen van een andere cultuur. Daarna komt dezelfde top 4 terug als bij de voordelen voor het gastgezin, met ná het leren kennen van een andere cultuur, het verruimen van je wereldbeeld, de verrijking en ervaring en het leren kennen van andere mensen. Daarnaast zien de respondenten voor de omgeving o.a. ook een mogelijkheid voor nieuwe invalshoeken voor gesprekken, het bijschaven van hun talenkennis en het leren omgaan en samenleven met andere mensen. Al deze elementen kwamen grotendeels reeds aan bod bij de voordelen voor gastgezinnen zelf.

Eén respondent haalt toch een nieuw en opmerkelijk aspect aan. ‘Gastgezin zijn’ geeft jongeren in de omgeving van een gastgezin de mogelijkheid om op een relatief ingrijpende manier in contact te komen met een andere cultuur, waar ze misschien nooit de kans krijgen om zelf deel te nemen aan een programma van AFS.

Een aspect dat voor de gastgezinnen als een belangrijk voordeel wordt gezien, nl. het stimuleren van waarden als openheid, flexibiliteit en zelfstandigheid, wordt dan weer door geen enkele respondent als voordeel voor de omgeving genoemd.

Globaal genomen zien de respondenten voor de omgeving van een gastgezin troeven die ook voor de gastgezinnen zelf gelden, al haalt een aantal van hen wel aan dat deze voor de omgeving veel minder intens spelen dan voor de gezinnen waarin de jongeren echt verblijven.

Tenslotte worden er ook een aantal voordelen genoemd van ‘gastgezin zijn’ – of meer algemeen van het ontvangen van buitenlandse jongeren in Vlaanderen – voor de samenleving als geheel.

Een absolute meerderheid van de respondenten ziet het bevorderen van tolerantie, verdraagzaamheid en respect voor verschillen als de belangrijkste invloed van het gastgezinprogramma op de maatschappij. Voorts komen aspecten aan bod als het bevorderen van de multiculturele samenleving, het stimuleren van een mondiaal, wereldbreed denken en de verrijking en ervaring die het de samenleving biedt.

Naast de verrijking en ervaring komen ook andere van de reeds eerder genoemde voordelen terug, nl. het leren omgaan en samenleven met anderen en het leren kennen van een andere cultuur.

Een aantal respondenten is kritisch en relativeert de troeven van het gastgezinprogramma voor de samenleving. Ze zien het maar als een zijdelings effect, vragen zich af of de impact van het

programma wel zo ruim kan worden gezien en twijfelen of gastgezinnen en gaststudenten wel voldoende tegengewicht kunnen bieden voor het negativisme in de samenleving.

Alhoewel de respondenten een aantal belangrijke troeven zien van het gastgezinprogramma voor de samenleving, worden die met minder zekerheid gesteld dan de troeven voor gastgezinnen en hun omgeving.

De respondenten zien dus op verschillende niveaus troeven in het gastgezinprogramma, maar ze zijn niet volledig overtuigd van de rol van AFS in het garanderen van die troeven.

Aan de ene kant zien een aantal respondenten het organiseren van interculturele uitwisselingen op zich al als een manier om de voordelen van ‘gastgezin zijn’ te veroorzaken. Ook het selecteren van kandidaten, het naar buiten treden met de organisatie, het op touw zetten van onderlinge contacten tussen gastgezinnen en gaststudenten en het voorzien in begeleiding in geval van problemen worden als organisatorische instrumenten beschouwd om de troeven van ‘gastgezin zijn’ voor alle betrokkenen te realiseren.

Aan de andere kant geloven een aantal respondenten niet dat deze instrumenten helemaal waterdicht zijn. Eén respondent stelt zelfs dat AFS als organisatie geen enkel voordeel van ‘gastgezin zijn’ zelf veroorzaakt. Eén respondent vindt dat de troeven te beperkt blijven omdat AFS alleen mensen bereikt die al openstaan voor andere culturen.

Al heeft AFS wel een aantal middelen ter beschikking om de troeven van het gastgezinprogramma op te wekken en te verzekeren, toch ligt dit volgens een aantal respondenten grotendeels buiten hun invloed.

3.3. MOTIEVEN OM GASTGEZIN TE WORDEN⁴

De troeven die mensen zien in het ‘gastgezin zijn’, hoeven echter niet noodzakelijk iets te zeggen over de motieven waarom ze uiteindelijk gastgezin willen worden.

Als de gastgezinnen gevraagd wordt naar de pluspunten van ‘gastgezin zijn’ die bij hun overwegingen in belangrijke mate aan bod kwamen, noemen ze in de eerste plaats de kans voor de kinderen om een stuk van de wereld en een andere cultuur te leren kennen en het openstellen van de cocon van hun eigen gezin. Deze elementen kwamen geen enkele keer boven wanneer dezelfde gezinnen gevraagd werden naar de voordelen die ze in het algemeen

⁴ Voor een volledige weergave van de motieven om gastgezin te worden, zie bijlage 4

zien voor “een” gastgezin. Eén respondent haalt ook het nieuwe element aan van het kunnen helpen van een ander, nuttig te kunnen zijn voor iemand.

Andere factoren die de gezinnen in overweging namen, waren wel reeds genoemd bij de troeven van ‘gastgezin zijn’ in het algemeen. Zo noemen ze bv. het verruimen van je wereldbeeld, het leren kennen van andere mensen, enz.

Hoewel gezinnen heel wat troeven van ‘gastgezin zijn’ kunnen bedenken wanneer ze ernaar gevraagd worden, lijken slechts enkele hen echt te kunnen motiveren.

3.4. POTENTIËLE PROBLEMEN VAN GASTGEZIN ZIJN⁵

Net zoals bij de troeven van ‘gastgezin zijn’, zien de respondenten ook met betrekking tot de mogelijke problemen voornamelijk een impact op het gastgezin zelf.

In de eerste plaats denken ze dan aan de kans op problemen met het gedrag van de gaststudent, problemen met de wederzijdse aanpassing en de extra belasting die de gaststudent betekent voor het gezin (en vooral voor de moeder). Verder noemen ze ook het gedeeltelijk opgeven van je privacy, de energie die het vraagt, de mogelijkheid dat het niet klikt, de financiële belasting en de mogelijke emotionele problemen voor de gaststudent als belangrijke potentiële problemen. Er zijn echter ook nog heel wat aspecten die slechts door 1 of enkele respondenten worden aangehaald, zoals de praktische beslommingen die erbij komen kijken, de verantwoordelijkheid die je als gastgezin draagt, de angst voor het nieuwe, enz. De respondenten zien met veel meer mogelijke problemen van ‘gastgezin zijn’ voor een gezin, dan ze troeven weten op te noemen. Het verschil zit daarbij vooral bij de zendgezinnen.

Opmerkelijk is dat zendgezinnen en gastgezinnen er grotendeels een andere visie op nahouden met betrekking tot de problemen waartoe ‘gastgezin zijn’ mogelijk kan leiden voor een gezin.

Op enkele punten komen ze nog wel overeen. Zo stellen zendgezinnen én gastgezinnen dat het ‘gastgezin zijn’ een extra belasting betekent voor een gezin (en dan vooral voor de moeder), dat je een deel van je privacy en bewegingsvrijheid dient op te geven, dat het een financiële inspanning vraagt en dat er vooral in het begin wat problemen kunnen zijn als gevolg van een gebrekkige communicatie en onwennigheid.

⁵ Voor een volledige weergave van de gegevens m.b.t. de potentiële problemen van gastgezin zijn, zie bijlage 5

Het zijn echter uitsluitend zendgezinnen die aanhalen dat 'gastgezin zijn' tijd en energie vraagt, terwijl geen enkel gastgezin dit automatisch als een mogelijk probleem ziet. Ook de druk die mogelijk op een gezin rust om veel dingen te doen met de gaststudent, wordt alleen door zendgezinnen aangehaald.

Gastgezinnen zijn dan weer de enige die opmerken dat het afscheid aan het einde van de ervaring moeilijk zal zijn. Het zijn ook bijna uitsluitend gastgezinnen die aanhalen dat het ook niet kan klikken met de gaststudent en dat het gezin kan geconfronteerd worden met emotionele problemen van de gaststudent.

Waar aanzienlijk meer gastgezinnen dan zendgezinnen de mogelijkheid zien voor problemen met het gedrag van de gaststudent, is het omgekeerde waar voor de kans op problemen met de wederzijdse aanpassing.

Gastgezinnen en zendgezinnen ervaren de mogelijke problemen van 'gastgezin zijn' voor een gezin duidelijk anders.

Ondanks de talrijke problemen die volgens de respondenten voor een gezin kunnen gelden als gevolg van hun ervaring, zien ze nauwelijks een kans op problemen voor de omgeving van een gastgezin of voor de samenleving als geheel.

Voor de omgeving van een gastgezin formuleren de respondenten slechts enkele mogelijke problemen, die ze dan nog zeer hypothetisch stellen. Als er problemen zijn met de gaststudent in het gastgezin, kunnen die overslaan naar de omgeving; als de gaststudent op school niet goed functioneert, kan dat problemen opleveren voor de school;...

Ook op het niveau van de samenleving noemen ze slechts een aantal hypothetische probleemszenario's. Als de gaststudent foute bedoelingen heeft, of als de gaststudent een te grote financiële belasting betekent voor zijn omgeving, kan de samenleving daaronder te lijden hebben.

Een meerderheid van de respondenten ziet geen enkel potentieel probleem voor de omgeving van een gastgezin en voor de samenleving.

Net zoals bij de troeven van 'gastgezin zijn', bestaat er niet echt eensgezindheid bij de respondenten over de rol van AFS met betrekking tot de mogelijke problemen van 'gastgezin zijn'.

Een kwart van de respondenten (voornamelijk zendgezinnen) stelt dat de organisatie geen enkele schuld treft wanneer problemen zouden opduiken. Vier respondenten halen echter wel een aantal tekortkomingen van AFS aan waardoor de organisatie volgens hen een aantal

problemen zelf in de hand werkt. Het gaat dan over het tekort aan screening en voorbereidende bijeenkomsten en informatie voor gastgezinnen en te weinig gezamenlijke activiteiten voor de gaststudenten.

De meest genoemde manieren waarop AFS volgens de respondenten problemen kan voorkomen of verminderen, leunen dan ook sterk aan bij deze tekortkomingen. Zo leggen ze vooral de nadruk op de begeleiding van gastgezinnen en gaststudenten, het organiseren van activiteiten en onderlinge contacten voor hen, het effectief ingrijpen als problemen zich voordoen en het screenen, voorbereiden, opvolgen en evalueren van gastgezinnen. Er worden echter ook andere zaken vermeld, zoals het garanderen van een goede matching van gastgezin en gaststudent, het voorzien in een financiële tegemoetkoming voor de gastgezinnen, het verkorten van de duur van de interculturele uitwisseling, enz.

AFS wordt hier door de respondenten wel degelijk bij machte gezien om de interculturele ervaring ten goede of ten kwade te beïnvloeden.

3.5. DREMPELS OM GASTGEZIN TE WORDEN⁶

Het beeld dat mensen hebben van de mogelijke problemen van 'gastgezin zijn', hoeft ook nu weer niet altijd te betekenen dat ze zich hierdoor ook echt laten tegenhouden.

De zend- en gastgezinnen kunnen evenveel potentiële problemen opsommen, maar toch hebben de meeste gastgezinnen om geen enkele reden ooit getwijfeld of ze het wel zouden doen. Ze geven ook bijna allemaal aan dat de mogelijke problemen uiteindelijk niet opwegen tegen de pluspunten, dat de uitdaging groter is dan hun angst en ze zich niet met doemdenken willen inlaten. In hun antwoorden op de vraag in welke situatie ze het misschien toch niet zouden doen, is alleen het feit dat iemand van het gezin er niet zou achter staan van belang. Gastgezinnen lijken nooit echt drempels te hebben ervaren of zijn erin geslaagd deze te overwinnen.

Zendgezinnen ervaren veel meer drempels.

De belangrijkste redenen die hen ervan weerhouden gastgezin te worden, zijn het feit dat iemand van het gezin niet achter het idee staat en de tijd en energie die het van hen zal vragen. In tweede instantie noemen ze eerder zaken van persoonlijke aard of kenmerken van hun huidig gezin, zoals het gebrek aan plaats voor een extra persoon, het feit dat de eigen kinderen

⁶ Voor een volledige weergave van de drempels van gastgezin zijn, zie bijlage 6

al uit huis zijn, het buitenlands avontuur van hun zoon of dochter volgend jaar, dat ze weinig thuis zijn of dat de ouders toe zijn aan meer tijd voor zichzelf. Tenslotte zijn er nog een tiental drempels die slechts door 1 respondent worden aangehaald en dus minder representatief, maar daarom niet minder interessant zijn. Zo zien sommigen de duur van de uitwisseling, de leeftijd van de eigen kinderen of het feit dat het hen nooit echt is gevraagd als belangrijke drempels.

Ondanks een aantal belangrijke overeenkomsten, zijn de drempels die zendgezinnen ervaren om gastgezin te worden grotendeels van persoonlijke aard.

3.6. DE BESLISSING OM AL DAN NIET GASTGEZIN TE WORDEN⁷

De uiteindelijke beslissing om wel of niet gastgezin te worden, werd in dit onderzoek in geen enkel geval rationeel genomen.

De meerderheid van de zendgezinnen heeft het ‘gastgezin worden’ gewoon nooit in overweging genomen. Van een echte beslissing is er bij hen geen sprake geweest. Hun ‘nee’ is eerder ‘gekomen’ dan ‘gemaakt’. Voor de helft van hen is dit ook definitief. Bij de anderen staat de deur nog op een kier. Zij kunnen zich inbeelden er onder andere omstandigheden misschien anders over te denken.

Twee zendgezinnen hebben er wel over gedacht om gastgezin te worden. Het ene gezin besliste uiteindelijk om het – althans nu – toch niet te doen. Een duidelijke knoop is daarbij niet doorgemaakt. Door verdeelde meningen en te sterke twijfels bij sommige gezinsleden is hun ‘nee’ gegroeid of kreeg een ‘ja’ geen kans. Het andere gezin wil wel gastgezin worden, maar stelt dit uit tot een later tijdstip. Van een echte en definitieve beslissing is bij hen dan ook nog geen sprake.

Eén gastgezin is verzekerd dat het invullen van een gastgezindossier nog geen definitieve keuze hoeft te betekenen, en wanneer er teveel gastgezinnen zouden worden gevonden, geven ze de kans graag aan anderen. De onzekerheid speelt nog sterk bij dit gezin en hun ‘ja’ kan nog altijd omslaan in een ‘nee’.

Alle andere gastgezinnen zeggen zelf dat er nooit sprake is geweest van een echte beslissing, al zijn ze wel zeker dat ze het willen doen. Bij 2 gezinnen waren alle obstakels weggewerkt en lag de weg daarom open om gastgezin te worden. In 2 gezinnen gaf het enthousiasme van alle gezinsleden de doorslag en in evenveel gezinnen was de keuze langzaam gegroeid. Eén

⁷ Voor een volledige weergave van de gegevens m.b.t. de beslissing om al dan niet gastgezin te worden, zie bijlage 7

respondent tenslotte zegt dat de beslissing om gastgezin te worden een keuze was 'vanuit de buik'.

Op de vraag om gastgezin te worden blijkt noch een 'nee' noch een 'ja' echt grondig beredeneerd.

Bij 2 zendgezinnen en alle gastgezinnen was aan de uiteindelijke keuze wel een proces van overweging voorafgegaan.

Ongeveer de helft van deze gezinnen kende AFS of het concept van uitwisselingsorganisaties reeds langer en sprak al jaren sporadisch over het 'gastgezin zijn'. Enkele maanden voor de uiteindelijke keuze werden hun plannen meestal wat intenser en concreter. Bij de andere gezinnen duurde het beslissingsproces meestal ook enkele maanden.

De gesprekken werden nooit gepland, maar kwamen spontaan op wanneer het gezin contact had met andere gastgezinnen, wanneer er promotie van AFS in de bus viel of wanneer iets werd gezegd of gebeurde dat met het 'gastgezin zijn' in verband kon worden gebracht. Door de gastgezinnen werd dan in hoofdzaak gepraat over hoe het zou zijn met iemand erbij in huis en gedroomd over hoe de 'ideale' gaststudent er uit moest zien. Ook de praktische zaken om het eventuele verblijf van een gaststudent te kunnen plannen en organiseren, kwamen aan bod. Zelfs nog voor de gezinnen zeker waren gastgezin te zullen worden, werd daar al impliciet van uitgegaan. Alleen het zendgezin dat uiteindelijk besloot nu geen gastgezin te worden, sprak over andere dingen. Bij hen kwamen vooral de twijfels van moeder en dochter aan bod en de relativering daarvan door de andere gezinsleden.

In bijna alle gevallen waren ouders én kinderen in dezelfde mate betrokken bij de gesprekken. Slechts bij één gezin was dit niet het geval, maar dat betreft het zendgezin dat pas later gastgezin wil worden, en ook pas dan echt tot een dialoog en beslissing wenst te komen. Twee gezinnen betrokken mensen van buiten het gezin bij hun overwegingen en daarbij betrof het telkens kennissen die zelf gastgezin waren. Deze mensen speelden vooral een rol in het beantwoorden van vragen en het schetsen van een beeld van de ervaring.

De beslissing om al dan niet gastgezin te worden wordt dan wel niet rationeel beredeneerd en genomen, maar er wordt duidelijk wel over gesproken en gedacht.

De organisatie kan deze beslissing wel nog altijd herzien.

AFS stelt immers dat alle kandidaat-gastgezinnen dienen te worden gescreend door de lokale vrijwilligers. Drie gastgezinnen kregen op het moment van de interviews inderdaad reeds vrijwilligers van AFS op huisbezoek. Bij 4 gezinnen gebeurde dit nog niet. Hierover wordt

door 2 gezinnen ook uitdrukkelijk geklaagd. Eén van hen zou daags na het interview wel bezoek krijgen van een AFS-vrijwilliger. Het andere gezin zou ook nog bezoek krijgen van AFS, maar dan zouden er al enkele dossiers van gaststudenten meegebracht worden waaruit het gezin kon kiezen. Van een echte screening vooraf zou er dus geen sprake zijn. Toch wordt een goede screening door drie respondenten gezien als één van de middelen voor AFS om eventuele problemen te voorkomen.

Maar zelfs wanneer een screening plaatsvindt, komt het zelden tot een echte selectie, gezien het steeds grotere tekort aan gastgezinnen (D'Hulst, 2005). Alle respondenten zijn het er nochtans unaniem over eens dat AFS het recht heeft om kandidaat-gastgezinnen te weigeren, en dit op basis van hun engagement en verantwoordelijkheid ten aanzien van de gaststudenten en zendgezinnen om de gaststudenten onder te brengen in de meest optimale omstandigheden. De realiteit van screening en selectie wijkt hier duidelijk af van de visie van zowel de organisatie als haar 'gebruikers'.

3.7. PROFIEL VAN DE GEZINNEN⁸

3.7.1. *Profiel van de gastgezinnen*

De mensen waar het in dit onderzoek altijd om draaide, zijn zij die ervoor kiezen een jaar lang een vreemde jongere in hun gezin te halen. Maar wie zijn zij?

3.7.1.1. *Socio-demografische kenmerken*

Allereerst werden een aantal socio-demografische kenmerken van de gastgezinnen onderzocht.

De meeste gastgezinnen zijn traditioneel samengestelde gezinnen. Ze bestaan uit een gehuwd hetero koppel en enkele kinderen. Nieuw samengestelde gezinnen, van welke aard dan ook, zijn sterk ondervetegenwoordigd tot bijna volledig afwezig in de populatie gastgezinnen van AFS.

Gastgezinnen hebben gemiddeld ook meer kinderen dan de Vlaamse bevolking, waarbij het gemiddeld aantal kinderen per gezin 1,76 bedraagt (Rijksdienst voor Kinderbijslag Werknemers, 2003). Alle gastgezinnen uit dit onderzoek hebben minimum 2 en maximum 4

⁸ Voor een volledige weergave van de profielen van zend- en gastgezinnen, zie bijlage 8

kinderen, met een gemiddelde van 2,8⁹ kinderen per gezin. Dit gemiddelde komt overeen met de cijfers voor het werkjaar 2004-2005⁹. Slechts 3 gezinnen in de periode 2004-2005 waren kinderloos. Kroostrijke gezinnen lijken sneller bereid te zijn een extra persoon op te nemen in huis.

AFS lijkt voornamelijk één bepaalde generatie gezinnen aan te trekken als gastgezin. De ouders van de bevroagde gastgezinnen zijn allemaal geboren in de jaren '50 en '60 en zijn gemiddeld 45 jaar¹⁰ oud. Meer dan 80 % van de gastouders van het werkjaar 2004-2005 werd eveneens geboren in de jaren '50 en '60. Hun gemiddelde leeftijd ligt iets hoger, op 47 jaar¹¹. De meerderheid van de gastouders heeft overigens kinderen in het secundair onderwijs of ouder. Gezinnen met kinderen in het basisonderwijs en jonger zijn afwezig of ondervertegenwoordigd als gastgezin.

Op beroepsvlak blijken de gastgezinnen vrij sterk de traditionele rollenpatronen te volgen. Bijna 1/3 van de gastouders uit dit onderzoek en 34,9 % van de gastouders van het werkjaar 2004-2005, oefent een sociaal beroep¹² uit en dit zijn vooral moeders. Twee gastmoeders uit de onderzoeksgroep en 21,4 % van de gastmoeders van het werkjaar 2004-2005 zijn huisvrouw, terwijl alle vaders van de bevroagde gezinnen een job uitoefenen en slechts 2,5 % van de vaders van de gastgezinnen van vorig werkjaar thuis blijft, en dit omwille van pensioen of brugpensioen. Vaders zijn het sterkst vertegenwoordigd in kaderfuncties, de transport- en landbouwsector, en als ingenieurs en zelfstandigen, typische mannensectoren. Globaal genomen zijn de gastouders voornamelijk terug te vinden in de sociale sector en als bediende of ambtenaar.

Op alle socio-demografische vlakken kenmerkt het gemiddelde gastgezin zich eerder als vrij traditioneel.

3.7.1.2. Interesses

Een ander aspect waarnaar werd gepeild, zijn de interesses van de gezinnen.

In dit onderzoek komen actieve sportbeoefening, lezen, vrijwilligerswerk en het ontmoeten van vrienden naar boven als de belangrijkste interesses van de gezinnen. In iets mindere mate houden ze zich ook bezig met jeugdbeweging, muziek spelen en de computer.

⁹ Overleden kinderen en pleegkinderen werden niet meegerekend in de huidige gezinssamenstelling.

¹⁰ Leeftijd die werd of wordt bereikt in 2005

¹¹ Leeftijd die werd bereikt in 2004

¹² Onderwijs, zorgsector en medische beroepen

In het werkjaar 2004-2005 kwam sport bij de gastgezinnen pas op de zesde plaats. Belangrijkste interessesferen van deze gezinnen waren het ontmoeten van vrienden, muziek beluisteren, reizen en lezen. Verder waren, naast het sporten, ook familiebijeenkomsten, film en tv belangrijk voor hen.

Gastgezinnen verschillen op gebied van interesses niet echt opvallend van andere gezinnen.

3.7.1.3. Waarden- en normensysteem

De gastgezinnen werden ook gevraagd naar een aantal waarden en normen.

Een groot deel van hen wordt beïnvloed door het christelijk denken.

Een meerderheid van de respondenten stelt katholiek-christelijk te zijn, al uit dit zich vooral in het belang van een aantal sociale waarden en meestal deelname aan belangrijke christelijke feesten. Geen enkel gezin is regelmatig pratikerend. Ook bij de gastgezinnen van 2004-2005 is meer dan de helft (62,6 %) katholiek-christelijk. Daar is 12,2 % pratikerend gelovig. Slechts 2 respondenten en 13 % van de gastgezinnen van 2004-2005 zien zichzelf als niet-gelovig.

Geen enkele andere levensbeschouwing is verder vertegenwoordigd.

Gastgezinnen balanceren verder op het continuüm tussen open en gesloten.

Aan de ene kant hechten de respondenten belang aan hun gezin en hun privacy t.a.v. anderen. Bij de gastgezinnen van 2004-2005 concentreert het gezinsleven van 33,7 % zich op het gezin zelf en 9,2 % krijgt zelden mensen op bezoek. Aan de andere kant hechten bijna alle respondenten waarde aan familie en vrienden. Een meerderheid onderhoudt ook goede contacten met de buurt. En ondanks de 9,2 % die zelden bezoek ontvangt, geeft 48,7 % van de gastgezinnen van 2004-2005 aan regelmatig mensen over de vloer te krijgen. Ondanks het belang dat aan het gezin als semi-gesloten eenheid wordt gehecht, staan gastgezinnen dus toch relatief open ten aanzien van de buitenwereld.

Gastgezinnen bewegen zich ook tussen hechtheid en afstand t.a.v. elkaar.

Alle respondenten vinden hun gezin en het samen tijd spenderen belangrijk en bijna allemaal menen ze een hechte band te hebben met elkaar. Zes respondenten en 80,7 % van de gastgezinnen van 2004-2005 geven aan dat er veel wordt gepraat binnen het gezin en 63 % van die laatste groep vindt dat emoties makkelijk kunnen worden geuit. Bij de respondenten

vindt een meerderheid nochtans dat er moeilijk over gevoelens kan worden gepraat. De meesten blijken ook weinig of geen interesses te delen binnen het gezin en bijna allemaal hechten ze in meer of mindere mate belang aan de privacy van de gezinsleden.

Dit neemt echter niet weg dat gastgezinnen globaal genomen redelijk hechte onderlinge relaties hebben.

Een laatste aspect van waarden en normen waaraan aandacht werd besteed, is de mate van flexibiliteit van de gastgezinnen.

Eenzijds heeft dit te maken met regels. Meer dan de helft van de respondenten vindt die belangrijk en bij alle gezinnen worden regels in hoofdzaak door de ouders bepaald, met (beperkte) inspraak van de kinderen. In 28,6 % van de gastgezinnen van 2004-2005 krijgen de kinderen nochtans wel de vrijheid om zelf te beslissen waar en wanneer ze uitgaan en alle respondenten menen dat regels aan te passen zijn. Voor de meeste gastgezinnen zijn regels wel belangrijk, maar geen wetten.

Een ander aspect van flexibiliteit betreft verantwoordelijkheid. 75,6 % van de gastgezinnen van 2004-2005 stelt dat belangrijke beslissingen in het gezin gezamenlijk worden genomen. Bij een daaropvolgende stelling echter geeft 52,1 % aan dat belangrijke beslissingen een zaak van de ouders zijn. Omgekeerd antwoordt 6,7 % van de gezinnen dat belangrijke zaken zelden gezamenlijk worden beslist, terwijl 14,3 % zegt dat dat zelden door de ouders gebeurt.

Alhoewel de situatie hier niet helemaal duidelijk is, lijkt een meerderheid van de gastgezinnen belangrijke beslissingen toch gezamenlijk te nemen.

Ook de verdeling van taken is een belangrijke indicator voor de mate van flexibiliteit. Bij alle respondenten delen de kinderen in de huishoudelijke taken, maar slechts bij de helft van de gezinnen gelden er vaste taken voor de kinderen. Van de gastgezinnen van 2004-2005 stelt 50,4 % dat de kinderen zeker huishoudelijk werk op zich nemen en 30,3 % van de gastouders zegt dat dat af en toe gebeurt. In 9,3 % van de gastgezinnen van vorig werkjaar hoeven de kinderen helemaal niets te doen. Het is dus in een meerderheid van de gastgezinnen dat kinderen mee ingeschakeld worden in de huishoudelijke taken.

Tenslotte stelt 37,8 % van de gastgezinnen van 2004-2005 dat hun gezinsleven vrij strikt georganiseerd en gepland is en ontkent slechts 6,7 % deze stelling.

Globaal genomen is een meerderheid van de gastgezinnen dan ook volgens vrij duidelijke regels en principes georganiseerd, al is het overwicht van deze gezinnen niet echt groot ten aanzien van de gezinnen die eerder flexibel zijn ingesteld.

Het gemiddelde gastgezin is op het vlak van waarden en normen veelal christelijk geïnspireerd, relatief open ingesteld en redelijk strikt georganiseerd en de gezinsleden hangen vrij hecht aan elkaar.

3.7.1.4. Ervaring als gastgezin

Wat eveneens werd onderzocht, is de mate waarin de gastgezinnen reeds ervaring hebben als gastgezin.

Alle respondenten zullen voor de eerste keer gastgezin worden bij AFS, maar de helft van hen heeft reeds een korte ervaring als gastgezin opgedaan via bezoek van buitenlandse vrienden, schooluitwisselingen, pleegzorg,... Van één gezin is de vader als kind 2 keer gastbroer geweest voor een AFS-student.

Als we de gegevens over de gastgezinnen van het werkjaar 2004-2005 bekijken, zien we dat 57,1 % van de gastgezinnen voor die periode voor de eerste keer gastgezin was bij AFS.

Slechts 19,3 % van hen was ooit gastgezin voor een andere organisatie. Deze groep vormt echter wel het grootste aandeel in het totaal aantal gastgezinnen van AFS tijdens dat werkjaar dat eerder als gastgezin fungeerde voor een andere organisatie. De overige gastgezinnen hadden al 1 tot 7 ervaringen als gastgezin bij AFS achter de rug.

Althans voor het werkjaar 2004-2005 blijkt AFS voor meer dan de helft van haar gastgezinnen nieuwe gezinnen te kunnen aantrekken.

3.7.1.5. Beeld over AFS

Een organisatie kan niet om de mening van haar gebruikers over haar werking heen.

De grootste lof van de gastgezinnen gaat naar de goede opvang van de gastgezinnen en gaststudenten, de sterke organisatie en coördinatie van het geheel en de jarenlange traditie die maakt dat de organisatie weet waar ze mee bezig is. In iets mindere mate noemen ze ook de aanspreekbaarheid en bereikbaarheid en het internationale karakter van AFS als positief.

Hun kritiek gaat vooral naar de late reactie van AFS bij het indienen van het gastgezindossier en het beperkte contact met de organisatie in afwachting van de aankomst van de gaststudenten. Verder merken een aantal respondenten ook op dat AFS te veel activiteiten organiseert en dat ze de gastgezinnen niet screenen alvorens er een gaststudent te plaatsen.

Al geloven de meeste gastgezinnen wel in AFS en haar sterktes, toch koesteren ze een aantal diepgaande kritieken met betrekking tot de werking van de organisatie.

3.7.1.6. Engagement ten aanzien van AFS

Een laatste aspect dat werd bevraagd, is het engagement dat gastgezinnen (willen) aangaan t.a.v. de organisatie.

Gastgezinnen verwachten heel wat van AFS. Ze hopen op georganiseerde activiteiten voor de gaststudenten, een regeling van de administratieve zaken, bereikbaarheid in geval van problemen, screening, begeleiding en opvolging, interesse, een goede coördinatie, enz., maar liefst ook weer niet te veel bemoeienis. Tegelijk zijn ze bereid daar wel wat tegenover te stellen. Ze zien het als hun belangrijkste taken de gaststudent op te vangen, een gezin en een thuis te zijn voor hem / haar, warmte te bieden,... en nemen daarmee hun verantwoordelijkheid niet licht op. Aan de gaststudent willen ze veel mogelijkheden, een gezinsleven, een kennismaking met het land en de cultuur,... bieden. Aan AFS beloven ze vooral de gaststudent zo goed mogelijk te zullen opvangen.

Gastgezinnen hebben verwachtingen t.a.v. hun gast en de organisatie, maar dat neemt niet weg dat ze ook oog hebben voor hun eigen taken en verantwoordelijkheden en dat ze zich een idee kunnen vormen bij wat gaststudent en AFS mogelijk van hen verwachten.

3.7.2. Profiel van de niet-gastgezinnen

De zendgezinnen vormen in dit onderzoek niet de belangrijkste onderzoeksgroep, maar in het kader van de onderzoeksvragen is het wel interessant te kijken naar hoe gezinnen die geen gastgezin willen zijn, verschillen van de gezinnen die hier wel voor kiezen.

3.7.2.1. Socio-demografische kenmerken

Op socio-demografisch vlak zijn er geen opvallende verschillen tussen gastgezinnen en niet-gastgezinnen in dit onderzoek.

3.7.2.2. Interesses

Er zijn enkele verschillen in interessesferen tussen gastgezinnen en niet-gastgezinnen. Waar 5 gastgezinnen het afspreken met vrienden als hobby zien, is dit slechts voor 2 zendgezinnen het geval. Zendgezinnen doen wel even vaak aan vrijwilligerswerk dan

gastgezinnen en zijn iets vaker lid van een jeugdbeweging. Daarenboven noemen 5 zendgezinnen en slechts 1 gastgezin tv-kijken als hobby van minstens één van de gezinsleden. Op het ontmoeten van vrienden en tv-kijken na, komen de interesses van gastgezinnen en niet-gastgezinnen verder vrij sterk overeen.

3.7.2.3. Waarden- en normensysteem

Op levensbeschouwelijk gebied is er in dit onderzoek een klein verschil tussen gastgezinnen en niet-gastgezinnen.

Alle zendgezinnen noemen zichzelf katholiek, terwijl 2 gastgezinnen niet gelovig zijn. Eén zendgezin is daarbij regelmatig pratikerend gelovig, terwijl geen enkel gastgezin dit is. Globaal genomen zijn zowel gastgezinnen als niet-gastgezinnen vrij christelijk ingesteld.

Net als gastgezinnen zijn niet-gastgezinnen relatief open gezinnen, ondanks het belang dat beide groepen hechten aan hun gezin en de privacy van hun gezin t.a.v. de buitenwereld.

Niet-gastgezinnen hebben net als gastgezinnen redelijk hechte relaties.

Het enige opvallende verschil tussen beide groepen in dit onderzoek, is dat 3 zendgezinnen aangeven dat ze privacy van de gezinsleden t.a.v. elkaar niet echt belangrijk vinden, terwijl alle gastgezinnen dit wel belangrijk vinden.

De gezinsrelaties van niet-gastgezinnen lijken iets hechter dan die van gastgezinnen.

Tenslotte zijn er wel wat verschillen tussen gastgezinnen en niet-gastgezinnen m.b.t. hun flexibiliteit.

Zendgezinnen blijken regels belangrijker te vinden dan gastgezinnen. Daartegenover staat echter dat kinderen van gastgezinnen wel inspraak krijgen in het opstellen van de regels, maar dit in hoofdzaak toch door de ouders gebeurt, terwijl in bijna de helft van de zendgezinnen ouders en kinderen de regels gezamenlijk zouden maken.

Op gebied van huishoudelijke taken krijgen de kinderen van alle gastgezinnen daar een aanzienlijke rol in toebedeeld, terwijl dit bij de zendgezinnen slechts de helft is. In 3 zendgezinnen helpen de kinderen slechts sporadisch mee en in 1 zendgezin hoeven ze zelfs niets te doen.

Gastgezinnen en niet-gastgezinnen zijn niet opmerkelijk anders georganiseerd, al lijken ze op bepaalde domeinen wel van elkaar te verschillen.

3.7.2.4. Ervaring als gastgezin

In dit onderzoek zijn iets meer niet-gastgezinnen dan gastgezinnen al voor korte tijd gastgezin geweest, maar verder zijn hun ervaringen vergelijkbaar.

3.7.2.5. Beeld over AFS

Niet-gastgezinnen staan positiever t.a.v. de organisatie dan gastgezinnen en hun weinige punten van kritiek, zoals de zwakkere AFS-werking in andere landen, een niet volledig waterdichte selectieprocedure, enz. zijn vooral uitingen van een ouderlijke bezorgdheid.

3.7.2.6. Engagement ten aanzien van AFS

Het engagement van zendgezinnen t.a.v. de organisatie is beperkter dan dat van gastgezinnen. Zendgezinnen betalen voor de ervaring van hun zoon of dochter en stellen dan ook – overigens net als gastgezinnen –, hoge eisen aan AFS en aan het gastgezin van hun kind. Over wat deze mensen van hen verwachten, kunnen ze zich echter een veel minder goed beeld vormen. Het aantal antwoorden blijft erg beperkt en een aantal respondenten stelt daar nooit over nagedacht te hebben. Sommigen menen ook dat er van hen niets of niet veel wordt verwacht. De taken die ze wel voor zichzelf zien, zijn in hoofdzaak gericht op het welslagen van hun eigen ervaring, zoals het actief deelnemen aan het aanbod dat AFS hen doet, contact opnemen in geval van problemen, enz.

Zendgezinnen zijn vooral ‘consumenten’ van een programma van de organisatie.

4. DISCUSSIE

De invalshoek voor dit onderzoek was vrij marketinggericht.

Voor een organisatie betekent een marketingoriëntatie immers het bepalen van de behoeften van de doelgroep en proberen hieraan zoveel mogelijk te voldoen (Sargeant, 1999). Dit onderzoek zocht naar een aantal antwoorden op vragen m.b.t. kenmerken en bijhorende specifieke behoeften van de doelgroep met de bedoeling hierop ook effectief te kunnen inspelen.

Bij de resultaten zijn echter ook enkele bedenkingen te plaatsen die interessant zijn met het oog op toekomstige marketingplannen van de organisatie.

Aan de basis van dit onderzoek liggen problemen met de gastgezinrekrutering bij AFS. Het vinden van gastgezinnen start echter met het zoeken, en die zoektocht verloopt niet altijd even vlot.

De promotie voor zend- en gastprogramma's wordt bij AFS integraal benaderd (D'Hulst, 2005). Alle respondenten klagen echter over een gebrek aan promotie voor het gastgezinprogramma én zijn niet echt enthousiast over het bestaande promotiemateriaal. Deels deelt ook AFS zelf die mening. Het gebrek aan naambekendheid bij het grote publiek bewijst dat de promotie niet voldoende is (Bal, 2005) – wat overigens ook door Vananderoye e.a. (2001b) wordt bevestigd –, maar er zijn te weinig middelen beschikbaar om hier iets constructiefs aan te veranderen (D'Hulst, 2005). Daarenboven blijven de effecten van het promotiemateriaal beperkt: de affiches en –kaartjes zijn te vrijblijvend en kunnen mensen daardoor moeilijk overtuigen (Bal, 2005). Grootschalige campagnes trekken mensen inderdaad slechts zelden echt over de streep (Vananderoye e.a., 2001b). Veel effectiever is het persoonlijk aanspreken van potentiële vrijwilligers (Keesom e.a., 2001; Hibbert e.a., 2001; Wisner e.a., 2005; Cappellari e.a., 2004; Gaskin e.a., 1995; Vananderoye e.a., 2001b). Ook die piste wordt door AFS in haar promotiecampagnes bewandeld en blijktbaar met succes, want een overgrote meerderheid van de gastgezinnen van 2004-2005 en uit dit onderzoek zijn op deze manier bij de organisatie betrokken geraakt. Een vaststelling die overigens niet nieuw is voor AFS zelf (Bal, 2005). Waar een anonieme, grootschalige promotie misschien wel werkt voor het vinden van kandidaten voor de zendprogramma's, vraagt de gastgezinrekrutering duidelijk om een andere, meer persoonlijke aanpak. Een eerste onderzoeksvraag – hoe gezinnen kennismaken met AFS – is hiermee reeds beantwoord.

Voor AFS zorgen deze vaststellingen voor een aantal belangrijke implicaties. De resultaten en de literatuur wijzen op het prioritaire belang van een goed draaiende lokale en persoonlijke promotie. Dit vergt echter heel wat (extra) inzet en engagement van de vrijwilligers, terwijl deze mensen nu al vaak overvraagd worden. Een goede omkadering, onderbouwing en ondersteuning voor de vrijwilligers is dan ook onontbeerlijk om een lokale promotie te doen slagen. Tegelijkertijd blijft de reikwijdte van een dergelijke lokale promotie erg beperkt en kunnen grootschaligere acties – die de organisatie meer naambekendheid geven – dit ondersteunen. Om de werving van gastgezinnen te optimaliseren lijkt het voor AFS dan ook aangewezen om beide sporen te volgen. Met een beperkt budget betekent dit wikken en wegen en zorgvuldig prioriteiten stellen. Of zoals één van de respondenten het aanhaalt: “Ik weet: elke mediacampagne – of wat dan ook – kost ontzettend veel geld. (...) Maar creativiteit is dan zeer belangrijk.” (R2)

Een herziening van het wervingsbeleid voor gastgezinnen dringt zich op.

Voor elk wervings- en promotiebeleid is het overigens interessant te weten waar de gevoelheden van de doelgroep liggen. Hierop inspelen kan de kans op succes immers sterk vergroten.

Eenzijds betekent dit het uitspelen van de troeven van het engagement dat je vraagt. De respondenten zien heel wat troeven in ‘gastgezin zijn’ en dit vooral op niveau van de gezinnen zelf: je leert een andere cultuur kennen, het verruimt je wereldbeeld, het biedt een enorme verrijking voor het gezin, je leert nieuwe mensen kennen, ... De persoonlijke, sociale en ideële motieven die Breda e.a. (1996) onderscheiden, komen daarbij allemaal wel ergens terug. Vermits de doelgroep van AFS deze aspecten zelf als belangrijk naar voor schuift, is het voor de organisatie sterk aan te raden dat ze deze in haar wervingsacties ook extra in de verf zet. Anderzijds is ook inzicht in de potentiële problemen die mensen associëren met het engagement dat je vraagt belangrijk om te begrijpen wat mensen mogelijk tegenhoudt. De respondenten zien bv. de kans op problemen met het gedrag van de gaststudent of met de wederzijdse aanpassing, de extra belasting die het voor het gezin betekent, het gedeeltelijk moeten opgeven van je privacy, enz. Het tijdsgebrek dat in België als belangrijkste reden wordt aangehaald om geen vrijwilligerswerk te doen (Gaskin e.a., 1995), blijkt ook als een belangrijk knelpunt van het ‘gastgezin zijn’ te worden gezien. Het is aan AFS om uit te maken welke problemen terecht worden aangehaald en welke voortvloeien uit een foute perceptie. Pas dan kan er op verkeerde ideeën ingespeeld worden in de promotie en informatie naar mensen toe en zou AFS de kans op reële problemen kunnen proberen te verkleinen. Of ze

daar als organisatie ook werkelijk toe in staat is, weten de respondenten niet zeker. Een aantal menen van wel, anderen van niet.

Zend- en gastgezinnen blijken in dit onderzoek daarenboven niet altijd dezelfde mening te delen m.b.t. de troeven en potentiële problemen van 'gastgezin zijn'. In hoeverre dit veralgemeenbaar is voor alle gastgezinnen en niet-gastgezinnen is niet duidelijk. Het is ook niet gezegd dat de visie van gastgezinnen per definitie 'beter' zou zijn of zich er meer toe zou lenen de stap naar het 'gastgezin zijn' te zetten. Mogelijk kunnen verschillende ideeën binnen de organisatiecultuur van AFS passen of zijn er meer potentiële doelgroepen die echter elk op een andere manier willen bereikt en overtuigd worden. Om hierover uitsluitsel te geven is ander onderzoek nodig dat zich specifiek op deze vragen richt en bij voorkeur een grotere groep van mensen onderzoekt.

Al deze genoemde troeven en problemen spelen echter ergens wel hun rol in de redenen waarom mensen wel of niet gastgezin willen worden. Als AFS de evoluties in de percepties van mensen op het 'gastgezin zijn' wil volgen, kan het interessant zijn gastgezinnen daar jaarlijks over te bevragen.

Maar met alleen maar een overzicht van de troeven en potentiële problemen van 'gastgezin zijn' die mensen zien, is de vraag welke motieven en drempels er spelen nog niet helemaal beantwoord.

De gastgezinnen blijken maar enkele factoren te noemen die hen echt hebben aangezet om gastgezin te worden. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat hun beslissing zo spontaan en onnadenkend is genomen, dat maar enkele motieven toen van tel waren en hun keuze pas later echt is beredeneerd. Een andere mogelijkheid is bijvoorbeeld dat het impliciete karakter van hun beslissing maakt dat ze zich nooit bewust zijn geweest van welke motieven er eigenlijk speelden. In elk geval blijkt hieruit dat het verhaal van de motivatie om gastgezin te worden een zeer complex gegeven is.

De zendgezinnen hebben heel wat drempels ervaren, maar dit waren eerder belemmeringen die te maken hadden met heel persoonlijke kenmerken van het gezin, dan met de potentiële problemen die ze daarvoor talrijk hadden opgesomd. Een negatief beeld over de organisatie (Gaskin e.a., 1995) speelt hier zeker niet, want zendgezinnen staan positiever t.a.v. AFS dan gastgezinnen. Een meerderheid van de gastgezinnen stelt dan weer nooit bij één of ander mogelijk nadeel getwijfeld te hebben. Zij zien mogelijke problemen, maar laten er zich duidelijk niet door tegenhouden.

Over de vragen welke motieven gezinnen hebben om gastgezin te worden en welke drempels ze daartoe ervaren, geven de resultaten slechts een gedeeltelijk beeld. Er is een mooi overzicht van de waaier aan mogelijke motieven en drempels die bij gezinnen kunnen spelen. Welke motieven en drempels er het sterkst spelen en hoe ze op elkaar inwerken, kan op basis van dit onderzoek niet beschreven worden. Dit vereist ongetwijfeld een veel specifiek onderzoek.

Voor de planning van een wervings- en promotiebeleid kan het ook interessant zijn te weten hoe mensen al dan niet kiezen voor je 'product'.

Zendgezinnen blijken er in dit onderzoek grotendeels niet over te denken, niet over te praten en bijgevolg ook niet echt te beslissen om geen gastgezin te worden. Nochtans kunnen ze hun beslissing achteraf allemaal wel beredeneren. Hun keuze vertoont veel kenmerken van het besluitvormingsproces dat Bustrillos (1963, in Paolucci e.a., 1977) beschreef als een keuze zonder rangschikking of eliminatie van opties. Een meerderheid van hen kreeg echter ook nooit een persoonlijke vraag. Hier speelt waarschijnlijk de vaststelling die reeds in eerder onderzoek werd gemaakt, dat mensen veel sneller geneigd zijn zich ergens voor te engageren wanneer ze daarvoor persoonlijk werden gevraagd én het niet gevraagd worden als een belangrijke reden zien om geen vrijwilligerswerk te doen (Keesom e.a., 2001; Hibbert e.a., 2001; Wisner e.a., 2005; Cappellari e.a., 2004; Gaskin e.a., 1995; Vananderoye e.a., 2001b). Zendgezinnen leggen zelf geen verband tussen hun ervaring en gastgezin worden en worden daar door AFS ook niet voldoende toe aangezet. Als AFS haar zendgezinnen meer wil betrekken bij het gastprogramma, dan moeten ze er ook systematisch werk van maken deze mensen daarover persoonlijk te bevragen en te informeren en ervoor zorgen dat de keuze voor het gastgezinprogramma van bij het begin een mogelijkheid blijft.

Alle gastgezinnen en enkele zendgezinnen hebben wel nagedacht over het idee om al dan niet gastgezin te worden. Vaak gebeurde dit explicieter wanneer er een rechtstreekse aanleiding toe was. Toch maakte slechts één gezin een vorm van kosten-batenanalyse. De rationele keuze voor vrijwilligerswerk die Breda e.a. (1996), Callow (2004) en Cappellari e.a. (2004) vaststelden, blijkt hier alleen op te gaan voor het gezin dat erover dacht gastgezin te worden, maar het uiteindelijk toch niet zal doen. De gezinnen die er wel voor kiezen, maakten geen bewuste afweging van voor- en nadelen. Echt impliciet kan hun beslissing echter niet worden genoemd. Net als de zendgezinnen kozen ze automatisch voor één optie – zij het dan de tegenovergestelde –, zonder rangschikking of eliminatie van mogelijke keuzes (Bustrillos, 1963, in Paolucci e.a., 1977). AFS kan een grote invloed uitoefenen op dergelijke

overwegingen door de juiste impulsen te bieden aan gezinnen, zodat het onderwerp aan bod komt en op een positieve manier wordt belicht.

Verder is het ook belangrijk de context van de beslissing – het gezin – in rekening te nemen. Kinderen hebben inspraak en kunnen beslissingen dan ook in alle richtingen mee beïnvloeden (Scanzoni e.a., 1980; Ekström, 1995). En bij alle respondenten van dit onderzoek worden ze ook effectief bij de overwegingen om al dan niet gastgezin te worden betrokken, ook al wordt het idee meestal door de ouders aangebracht. Tegenkanting van één gezinslid is voor de gezinnen overigens een voldoende reden om het niet te doen. De promotie van AFS moet zich dan ook op het ganse gezin richten om alle gezinsleden te overtuigen.

In een antwoord op de vraag naar het besluitvormingsproces van gezinnen m.b.t. ‘gastgezin zijn’, kan duidelijk gesteld worden dat noch gastgezinnen, noch niet-gastgezinnen helemaal rationeel kiezen en beslissen. Dit maakt het wel complexer voor AFS om hierop in te spelen.

Een laatste aspect dat in dit onderzoek werd onderzocht, was het profiel van de gastgezinnen en niet-gastgezinnen.

Een eerste opmerking die daarbij valt te maken, is dat de onderzoeksgroep vrij klein was. Verbanden tussen het profiel en de andere onderzochte thema’s waren dan ook moeilijk te leggen.

Ten tweede valt ook te betwijfelen of zendgezinnen een relevante groep waren om niet-gastgezinnen te vertegenwoordigen. Het is sowieso moeilijk een groep te bevragen die door de organisatie niet wordt bereikt. Enerzijds boden zendgezinnen wel het voordeel dat ze de organisatie kenden, dat hen de vraag was gesteld om gastgezin te worden en ze dus ooit een keuze tussen ‘ja’ of ‘nee’ hadden moeten maken en dat ze bereikbaar waren. Anderzijds blijkt uit hun antwoorden dat ze een ‘andere’ groep vormen binnen de organisatie: een aantal geeft aan dat ze het goed vinden dat AFS zend- en gastprogramma’s gescheiden houdt en het feit dat hun zoon of dochter naar het buitenland gaat, zien ze vaak ook als een belangrijke belemmering om eventueel gastgezin te worden. Verschillen tussen gastgezinnen en zendgezinnen in dit onderzoek zijn dus niet per definitie veralgemeenbaar naar alle gastgezinnen en niet-gastgezinnen.

Over de gastgezinnen valt wel een aantal vaststellingen te doen. AFS blijkt vooral traditioneel samengestelde gezinnen te bereiken met werkende ouders van middelbare leeftijd en adolescenten en / of jongvolwassenen. Daarmee passen ze redelijk goed binnen de populatie vrijwilligers in Vlaanderen. Resultaten van onderzoek wijzen immers uit dat vrijwilligers gemiddeld tussen 30 en 55 jaar zijn en samenwonenden en werkenden vaker dan

alleenstaanden en werklozen een vrijwillig engagement opnemen (Breda e.a., 1996; Elchardus e.a., 1999). Verder hebben gastgezinnen gemiddeld meer kinderen dan de globale samenleving, werken de ouders vooral als bediende of in de sociale sector en volgen ze op beroepsvlak grotendeels de traditionele rollenpatronen. De meerderheid van hen zijn christelijk geïnspireerd, redelijk open, volgens vrij duidelijke regels georganiseerd en hebben vrij hechte onderlinge relaties. Op gebied van interesses schieten ze niet echt boven de doorsnee bevolking uit. Dat mensen met dit profiel door AFS worden bereikt en overtuigd, hoeft natuurlijk niet te betekenen dat groepen met andere kenmerken sowieso niet in aanmerking komen. Er is hierdoor wel min of meer een beeld geschetst van de huidige gastgezinnen.

De vraag naar wie de gastgezinnen zijn, is – althans voor de onderzochte kenmerken – dan toch beantwoord.

Alhoewel dit onderzoek niet in staat is deze kenmerken ook met zekerheid te verklaren, kunnen er toch een aantal voorzichtige veronderstellingen worden gemaakt.

Dat vooral traditioneel samengestelde gezinnen worden bereikt, hoeft geen verrassing te zijn. Het gezin biedt nu eenmaal een stabiele en evenwichtige omgeving voor haar leden (Dumon, 1974), waardoor een basis kan worden gelegd voor een goed functioneren en eventuele ‘extra’s’. Deze stabiliteit biedt ook voor het ‘gastgezin zijn’ een goede basis.

De gastouders zijn overigens grotendeels veertigers en vijftigers met al oudere en stilaan meer zelfstandige kinderen. Dit past volledig in de vaststelling dat gezinnen zich, afhankelijk van het moment waarop ze zich in hun gezinslevencyclus bevinden, opener of meer gesloten zullen opstellen (Hill, 1970). Jongere ouders zullen meestal nog meer tijd en energie besteden aan het uitzetten en bewaken van hun eigen gezinsgrenzen, terwijl dit werk bij ouders van middelbare leeftijd reeds achter de rug is (Hill, 1970). Zij stellen hun gezin dan ook gemakkelijker open naar anderen toe.

Een ander idee dat uitgaat van een systeembenadering van het gezin, betreft de relatieve openheid van de gastgezinnen en hun gemiddeld groter aantal kinderen in vergelijking met de doorsnee Vlaamse bevolking. In een systeembenadering wordt ervan uitgegaan dat een verandering bij één gezinslid een wijziging in het ganse gezinssysteem veroorzaakt (Hill, 1974). We zouden kunnen veronderstellen dat veranderingen in een groter gezinssysteem dan ook proportioneel minder sterk voelbaar zijn dan in kleinere gezinnen. Op zich lijkt dit een vrij wiskundige gedachte, maar in dit onderzoek blijkt toch dat de openheid, nodig om de

stap te zetten naar het gastgezin zijn, vooral is terug te vinden bij grotere gezinnen. Misschien gaan openheid en het aantal kinderen deels wel hand in hand.

Of deze veronderstellingen ook standhouden in een specifiek onderzoek moet de toekomst uitwijzen.

Een andere interessante vaststelling betreft nog het beeld dat gastgezinnen en zendgezinnen hebben over AFS en hun engagement t.a.v. de organisatie.

Zendgezinnen kijken veel positiever tegen AFS aan dan gastgezinnen, maar stellen daar verder geen engagement tegenover. De prioriteiten van de organisatie lijken vooral op de zendprogramma's te liggen – wat reeds bleek uit de evaluatie van de promotie – en dit bevordert zeker en vast de tevredenheid van deze gebruikersgroep. De organisatie doet het daar immers goed. Een groot deel van de zendgezinnen blijkt hierdoor echter niet tot betrokkenheid met het geheel van de organisatie te komen. Op zich is dit niet verwonderlijk. Zendgezinnen betalen voor de ervaring van hun zoon of dochter en hun ruil met de organisatie is hiermee ingevuld. Hun engagement is vooral financieel.

Gastgezinnen tonen zich wel betrokken en geëngageerd, al blazen zij zelden de loftrumpet over de werking van AFS. Ondanks de steken die AFS in het gastgezinprogramma laat vallen, zijn gastgezinnen immers ook afhankelijk van hun eigen inzet om hun ervaring te doen slagen. Zij betalen niet voor een positieve ervaring als gastgezin bij AFS, maar zijn verplicht daar zelf in te investeren. Hun engagement is een cruciale voorwaarde tot succes. Maar dat wil niet zeggen dat AFS de fouten die in het gastgezinprogramma opduiken zomaar op hun beloop moet laten. Ze hebben de gastgezinnen uit dit onderzoek niet tegengehouden, maar wat zegt dit over andere gezinnen die hierdoor misschien wel afhaken?

Gastgezinnen vormen een kostbare groep van mensen binnen de organisatie, die op dit moment misschien niet helemaal de aandacht en ondersteuning krijgen die ze verdienen.

Een laatste slotbedenking die kan worden gemaakt, betreft het uitgangspunt van dit onderzoek.

Aanleiding voor de bevraging waren de problemen die AFS ondervindt bij het vinden van nieuwe gastgezinnen. De vraag werd zelfs iet of wat dramatisch gesteld: is er nog toekomst voor AFS (Wetenschapswinkel, s.d.)? De bedoeling was dan ook dat het zoeken naar antwoorden op de onderzoeksvragen de organisatie verder zou helpen om deze knelpunten efficiënt van de baan te schuiven.

Vraag is echter of er wel sprake is van een probleem. AFS slaagde erin om voor haar gastgezinnen voor vorig werkjaar meer dan de helft nieuwe gezinnen aan te trekken. Datzelfde jaar haalde de organisatie binnen het wereldwijde AFS-netwerk overigens de tweede plaats op het vlak van gastgezinrekrutering (*Gastgezinzoeker*, 2004). Echt problematisch lijkt de situatie, objectief gezien, dus niet. We hoeven de contextuele omstandigheden natuurlijk ook niet te onderschatten. Er spelen vandaag de dag wel degelijk een aantal maatschappelijke tendensen die mogelijk een impact hebben op het potentieel aan mensen en engagement waarop vrijwilligersorganisaties een beroep kunnen doen. Individualisering en secularisering van de samenleving vergroten de keuzevrijheid van mensen, maar bijgevolg ook hun gevoelens van onzekerheid en onveiligheid (Hustinx, 1998; Wuthnow, 1991; Laermans, 1993). Toch hoeft dit geen verschraving van engagement, gemeenschap en vrijwillige inzet te betekenen (Michielse, 1993). Vrijwilligerswerk neemt nog steeds een belangrijke plaats in in het maatschappelijk middenveld, zij het dan onder andere vormen en voorwaarden (Breda e.a., 1996; Rommel e.a., 1997).

De 'problemen' m.b.t. de gastgezinrekrutering van AFS zijn ongetwijfeld tweeledig. Enerzijds is er een reëel probleem als gevolg van een gewijzigde maatschappelijke context. Anderzijds is er een probleem dat slechts in het subjectief aanvoelen van de betrokkenen bestaat, wiens perceptie van hun omgeving zich nog niet voldoende heeft aangepast aan de op gang zijnde veranderingen. Hoofdzakelijk het eerste probleem was uitgangspunt van dit onderzoek. Het inspelen op het tweede probleem lijkt de uitdaging voor de toekomst. De vraag voor AFS is niet: hebben we nog een toekomst? De vraag is wel: hoe vullen we onze toekomst in?

5. CONCLUSIE

In dit onderzoek werd een antwoord gezocht op vijf centrale onderzoeksvragen m.b.t. de gastgezinrekrutering van AFS Interculturele Programma's vzw.

Hoe maken gezinnen kennis met AFS? Welke motieven hebben ze om gastgezin te worden?

Welke drempels ervaren ze daartoe? Hoe verloopt hun besluitvormingsproces m.b.t. het al dan niet gastgezin worden bij AFS? Wie kiest er uiteindelijk voor om gastgezin te worden?

Een overzicht van de gevonden antwoorden wordt hier nog eens op een rijtje gezet.

In een meerderheid van de gastgezinnen leren de ouders AFS kennen via kennissen die bij de organisatie betrokken zijn. De bestaande promotie kan hen zelden overtuigen. Vaak kenden ze het concept van uitwisselingsorganisaties vóór de eerste kennismaking al onbewust.

Gastgezinnen en niet-gastgezinnen vinden het gastgezinprogramma waardevol omwille van o.a. de kennismaking met andere culturen, de verruiming van je wereldbeeld, de verrijking die de ervaring biedt, enz. Ondanks de waaier aan troeven die ze het gastgezinprogramma toemeten, hebben slechts enkele de gastgezinnen echt kunnen motiveren.

Gastgezinnen en niet-gastgezinnen zien een aantal potentiële problemen van het gastgezin zijn, zoals problemen met het gedrag van de gaststudent of met de wederzijdse aanpassing, de extra belasting voor het gezin, enz. Waar deze voor niet-gastgezinnen duidelijk als drempels werkten, hebben de gastgezinnen dit nooit zo ervaren.

De keuze om wel of niet gastgezin te worden, wordt niet rationeel genomen. Niet-gastgezinnen nemen de optie niet in overweging. Gastgezinnen denken er wel over na, maar maken geen expliciete kosten-batenanalyse. Hun motivatie wordt pas achteraf beredeneerd.

De gezinnen die uiteindelijk gastgezin worden zijn vaak traditioneel samengestelde gezinnen. De ouders zijn grotendeels van middelbare leeftijd, werken in de meeste gevallen en zijn daarbij vooral terug te vinden als bedienden en ambtenaren of in de sociale sector. Ze hebben meer kinderen dan gemiddeld en dit zijn vooral adolescenten en jongvolwassenen. Ze zijn christelijk geïnspireerd, redelijk open, georganiseerd volgens vrij duidelijke regels en hebben relatief hechte onderlinge relaties. Hun interesses verschillen niet opmerkelijk van die van doorsnee gezinnen.

BRONVERMELDINGEN

Alles, J. (1998). Ontwikkelingen in het vrijwilligerswerk. In Katus, J., Kessels, J.W.M. & Schedler, P.E. *Andragologie in transformatie*. (pp. 128-140). Amsterdam: Boom.

Baarda, D.B., de Goede, M.P.M. & Teunissen, J. (2001). *Kwalitatief onderzoek. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.

Bal, I. (2005), verantwoordelijke externe communicatie, AFS Interculturele Programma's vzw, Mechelen: persoonlijke mededeling, 6 juli.

Beleidsnota 2004-2006. (2002). Onuitgegeven beleidsnota, AFS Interculturele Programma's vzw.

Breda, J. & Goyvaerts, K. (1996). *Vrijwilligerswerk vandaag. Een eerste verkenning*. Brussel: KBS.

Callow, M. (2004). Identifying promotional appeals for targeting potential volunteers: an exploratory study on volunteering motives among retirees. [Elektronische versie] *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 9 (3), 261-274.

Cappellari, L. & Turati, G. (2004). Volunteer labour supply: the role of worker's motivations. [Elektronische versie] *Annals of Public and Cooperative Economics*, 75 (4), 619-643.

Cuypers, S.E. (1995). Woord vooraf. In: Cuypers, S.E. (red.) *Indirecte rede. Jon Elster over rationaliteit en irrationaliteit*. (pp. 9-13). Leuven: Acco.

Dekker, P. (1994). Inleiding. In Dekker, P. *Civil society. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk*. (pp. 11-29). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

D'hondt, S. & Van Buggenhout, B. (1999, 2de druk). *Statuut van de vrijwilliger. Knelpunten en oplossingen*. Brussel: KBS.

D'Hulst, L. (2005), programmadirecteur, AFS Interculturele Programma's vzw, Mechelen: persoonlijke mededeling, 6 juli.

Dumon, W. (1974). Het gezin als instituut en als systeem. In Matthijs, K. (red.) *Het gezin. Feiten – vragen – toekomst. Een keuze uit het werk van Wilfried Dumon.* (pp. 41-51). Leuven: Universitaire Pers Leuven.

Ekström, K.M. (1995). *Children's influence in family decision making. A study of yielding, onsumer learning and consumer socialization.* Göteborg: Ekström, K.M.

Elchardus, M., Hooghe, M. & Smits, W. (1999). *Participatie in Vlaanderen. Een beschrijving van de deelname aan het verenigingsleven en het vrijwilligerswerk in Vlaanderen.* Brussel: VUB.

Engelen, J. (2004). *Vergrijzing of verzilvering? De effecten van vergrijzing op vrijwilligerswerk. Tussenrapportage van het project 'Effecten van vergrijzing op het vrijwilligerswerk'.* [Elektronische versie] Utrecht: NIZW.

Gaskin, K. & Davis Smith, J. (1995, 2de druk). *A new civic Europe? A study of the extent and role of volunteering.* London: The Volunteer Centre UK.

Gastgezinzoeker. (juli 2004). Onuitgegevens nieuwsbrief, AFS Interculturele Programma's vzw.

Gomez, R. & Gunderson, M. (2003). Volunteer activity and the demands of work and family. [Elektronische versie] *Relations Industrielles*, 58 (4), 573-589.

Heinsius, J. (1998). *Basisboek vrijwilligersmanagement.* Bussum: Coutinho.

Hibbert, S., Piacentini, M. & Al Dajani, H. (2001). Understanding volunteer motivation for participation in a community-based food cooperative. [Elektronische versie] *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 8 (1), 30-42.

Hill, R. (1970). Modern systems theory and the family: a confrontation. In Matthijs, K. (red.) *Het gezin. Feiten – vragen – toekomst. Een keuze uit het werk van Wilfried Dumon.* (pp. 1-23). Leuven: Universitaire Pers Leuven.

Hollenberg, N. (2004), verantwoordelijke externe communicatie ad interim, AFS Interculturele Programma's vzw, Brussel: persoonlijke mededeling, 13 augustus.

Hustinx, L. (1998). Jongeren en hun vrijwillig engagement: een nieuwe stijl van vrijwilligerswerk? *Tijdschrift voor Sociologie*, 19 (2), 111-148.

Keesom, J., Govaart, M., van Daal, H.J. & Münz, A. (2001). *Vrijwilligerswerk wereldwijd.* Utrecht: NIZW.

Knops, G. (Ed.) (2001). *Vrijwilligerswerk. Wat kan, mag en moet. Een concrete stand van zaken.* Brussel: KBS.

Laermans, R. (1993). Meer individuele mogelijkheden, minder sociale dwang? Enkele cultuursociologische kanttekeningen bij het naoorlogse individualiseringsproces. In Dumon, W., Fauconnier, G., Maes, R. & Meulemans, E. (red.) *Scenario's voor de toekomst.* (pp. 137-151). Leuven / Amersfoort: Acco.

Meijs, L.C.P.M. (1997). *Management van vrijwilligersorganisaties.* Utrecht: NOV.

Michielse, H.C.M. (1993). Tussen solidariteit en caritas. Over de maatschappelijke plaats van vrijwilligerswerk. In Michielse, H.C.M. & Cornelis, M.H.C. (red.) *Tussen eigenbelang en altruïsme. Over solidariteit en vrijwilligers.* (pp. 9-27). Utrecht: De Tijdstroom.

Nederland, T. & Portegijs, W. (1996). *Bestuurders v/m gevraagd. Vrouwen en mannen over maatschappelijke participatie.* 's Gravenhage: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Olson, D.H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144-167.

Overzicht problemen bij gastgezinrekrutering. (2004). Onuitgegeven document, AFS Interculturele Programma's vzw.

Paolucci, B., Hall, O.A. & Axinn, N.W. (1977). *Family decision making. An ecosystem approach.* New York: John Wiley & Sons.

Rijksdienst voor Kinderbijslag Werknemers. (2003). *Demografisch verslag 2002. Statistische reeksen 1992-2002.* Geraadpleegd op 3 augustus 2005, op <http://rkw.fgov.be/NL/Documentation/Publication/Statistics/statistischeReeksen2002.pdf>

Rommel, W., Opdebeeck, S. & Lammertyn, F. (1997). *Vrijwillige inzet in Vlaanderen. Een exploratie.* Leuven: LUCAS.

Sargeant, A. (1999). *Marketing management for nonprofit organizations.* Oxford: Oxford University Press.

Scanzoni, J. & Szinovacz, M. (1980). *Family decision-making. A developmental sex role model.* Beverly Hills: Sage.

Vananderoye, P. & De Wilde, H. (2001a). (Bij)houden is de kunst. Vrijwilligers motiveren. In: Vananderoye, P. & De Wilde, H. *Vrijwilligerswerk organiseren.* (Volume 6). Hasselt: Provincie Limburg.

Vananderoye, P. & De Wilde, H. (2001b). Op zoek naar vrijwilligers. Vrijwilligers werven. In: Vananderoye, P. & De Wilde, H. *Vrijwilligerswerk organiseren.* (Volume 4). Hasselt: Provincie Limburg.

Vananderoye, P. & De Wilde, H. (2001c). Wie van de drie. Vrijwilligers selecteren. In: Vananderoye, P. & De Wilde, H. *Vrijwilligerswerk organiseren.* (Volume 5). Hasselt: Provincie Limburg.

van Daal, H.J. (1994). Hedendaags vrijwilligerswerk: gedaanten, identiteit en aantrekkingskracht. In Dekker, P. *Civil society. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk.* (pp. 201-219). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

van Muijen, J.J. & Koopman, P.L. (2000). Organisatiecultuur als bindende factor. In Koopman, P.L., Kolk, N.J., van Luijk, F. & van Muijen, J.J. *Boven het maaiveld. Vinden en binden van competente en gemotiveerde medewerkers.* (pp. 111-124). Amsterdam: Nieuwezijds.

Verbaan, D. (1991). *Modulen voor werving en selectie.* Baarn: Nelissen.

Wehkamp, T. (1993). Naar een nieuwe solidariteit. Ouderen en vrijwilligerswerk. In Michielse, H.C.M. & Cornelis, M.H.C. (Eds.) *Tussen eigenbelang en altruïsme. Over solidariteit en vrijwilligers.* (pp. 46-63). Utrecht: De Tijdstroom.

Wetenschapswinkel. (s.d.). *Detailinformatie.* Geraadpleegd op 4 augustus 2005 op http://www.wetenschapswinkel.be/thesis/detail.php?qs_id=242

Willems, L. (1993). Vrijwilligerswerk tussen altruïsme, eigenbelang en burgerzin. *Sociale Interventie*, 2, 9-16.

Willems, L.F.M. (1994). Burgerzin en vrijwillige zorg. In Dekker, P. *Civil society. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk.* (pp. 185-200). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Wisner, P.S., Stringfellow, A., Youngdahl, W.E. & Parker, L. (2005). The service volunteer-loyalty chain: an exploratory study of charitable not-for-profit organizations. [Elektronische versie] *Journal of Operations Management*, 23 (2), 143-162.

Wuthnow, R. (1991). *Acts of compassion. Caring for others and helping ourselves.* Princeton: Princeton University Press.

Wymer, W.W. & Samu, S. (2002). Volunteer service as symbolic consumption: gender and occupational differences in volunteering. [Elektronische versie] *Journal of Marketing Management*, 18, 971-989.